

GRIGORIJ MESEŽNIKOV

A szlovákiai radikális nacionalista politika államkonceptiójáról és történelemi örökségéről

Bevezetés

Bármely politikai párt egyik legfontosabb ideológiai vagy programmatikus jellemzője az államról alkotott képe: az, hogy a párt a társadalmi szerveződés mely típusát, az azon belüli kapcsolatok milyen konstellációit tekinti optimálisnak, illetve miként értelmezi a nemzeti történelem kiemelkedő időszakait és alakjait. A parlamentáris demokráciában a pártok ilyenén álláspontjai a választói támogatásból eredő társadalmi és politikai legitimitációjuk kialakítását és erősítését szolgálják. A pártok bizonyos értékorientációjú választókat igyekeznek megcélozni, és az olyan témákban kifejtett álláspontjaik, mint például az államkonceptió vagy a nemzeti történelem értelmezése, igen fontos szerepet kapnak a választók eligazításában. Az államról és a társadalomról alkotott koncepcióknak mindazonáltal van egy tágabb dimenziója is: a hatalmi gépezetben erős pozíciókkal rendelkező pártok számára lehetővé válik, hogy ideológiai és programmatikus prioritásaikat specifikus politikai eljárásokkal (politikai szándékokkal) megvalósítsák, és ezáltal befolyásolják a társadalom általános fejlődését. Ám egy olyan párt is, amelynek ugyan nincsenek erős állásai a hatalmi struktúrákban, de releváns politikai erőnek számít, jelentős hatással lehet az ország közéletére és politikai diskurzusára. Az államkonceptiókhoz és a történelmi örökséghez kapcsolódó problémákat különleges, analitikus figyelemmel kell kísérni olyan erők esetében,

amelyek radikális-nacionalista politikát követnek, így a szélső-jobboldali nézetek hirdetőinél.

Először is tisztázni kell, hogy e politikai erők adott állam- és társadalomkoncepciói mennyiben illeszkednek az aktuális társadalmi és politikai berendezkedéshez. Ismeretes, hogy a radikális nacionalista és szélsőjobboldali szcéna képviselői gyakran kerülnek szembe azokkal az alapértékekkel, amelyekre az EU-tagállamok jelenlegi liberális-demokratikus kormányzatai épülnek. Így az erről folytatott vita nem pusztán tudományos, de gyakorlati, a politikaformáló folyamatokat befolyásoló hatással is jár.

Másodszor, a nemzeti történelem értelmezésének kérdései különösképpen gyakoriak a radikális nacionalista politika témái között, sokkal sűrűbben fordulnak elő, mint más ideológiák követőinél. Felismerhetők itt a történelem mitologizálására és etnicizálására irányuló egyértelmű törekvések, az „alternatív” (revizionista) értelmezési konstrukciók, amelyek szembeállnak a tudományos történetírással.

A radikális nacionalista és szélsőjobboldali erők definiálása a szlovákiai kontextusban

A szlovákiai szélsőjobboldali politikai erőket szemlélve az ember bizonyos mértékű kétértelműséget tapasztal. Az egyszerű, felszínes összehasonlítás a szlovák pártszisztéma és más európai országok pártrendszerei között azt mutatja, hogy azok a szlovákiai pártok, amelyek tipológiai hasonlóságot mutatnak a francia *Le Front Nationallal*, az osztrák *Freiheitliche Partei Österreichs*-szel, vagy *Freiheitliche Partei Österreichs*-szel, a belgiumi *Vlaams Blok/Vlaams Belanggal* és a *Le Front Nationallal*, vagy a magyar *Jobbikkal*, nem számítanak a politikai élet releváns szereplőinek. Mindazonáltal a szlovákiai politikai közbeszédben határozottan jelen vannak a radikális nacionalizmus és a szélsőjobboldali ideológia elemei, amelyek eltérő intenzitással és egyenlőtlen eloszlásban, de kiterjednek a pártszisztéma jelentős részére.

A fenti elemek legdúsabb koncentrációban a pártszisztema margóján (az úgynevezett szürke zónában) gyűlnek fel. A tipikus jobboldali extrémizmus, amelyet antiszemitizmus jellemez, és természeténél fogva kibékíthetetlen ellenségességgel szemléli a liberális rezsimeket, mondván, hogy nem demokratikus (autoriter vagy totalitárius) uralommal kell felváltani őket, nem számít releváns politikai irányzatnak a jelenlegi Szlovákiában. A szélsőjobboldaliság zászlóshajója, a rendszert támadó politikai erő képviselője ma az a formálisan működő, parlamenten kívüli politikai formáció, amelynek választói támogatása relatíve alacsony, szervezeti struktúrái kezdetlegeseek, és amely igen csekély intellektuális potenciállal rendelkezik. Ám a párt képviselőinek jogi trükközése, amellyel szemben az állami hatóságok kevésbé hatékonynak bizonyultak, oda vezetett, hogy a formáció politikai pártként való hivatalos bejegyzésével a szélsőjobbosok (a neonáci szcena de facto szereplői) lehetőséget kaptak egy politikai „ernyő” kialakítására.

Ugyanakkor az egyik releváns politikai párt, a Szlovák Nemzeti Párt (SNS), amely ugyan nem tipikus rendszerellenes szélsőséges formáció, de radikális nacionalista politikát követ és jobboldali populista retorikát használ, a szlovákiai pártszisztema releváns része, és a kommunista rezsim bukása óta eltelt két évtized során mindvégig a nemzeti populista tábor fontos szereplője volt. Ez a párt szokatlanul nagy mértékben integrálódott az ország politikai életébe, nagy hatással van a közbeszédre, szinte az összes, 1990 óta tartott választáson (a 2002-es kivételével) bekerült az országgyűlésbe, és 1993 óta három cikluson át volt a kormánykoalíciók tagja.

A szlovákiai történelmi és társadalmi-politikai kontextus

Van néhány olyan sajátosság Szlovákia legújabb kori történetében és társadalmi-politikai életében, amelyek segíthetnek megérteni a szlovákiai radikális nacionalizmus és szélsőjobb kérdéseit. Ide tartozik a független államiság megteremtése 1993-ban, ami a korábbi Csehszlovákia felbomlásának közvetlen eredménye volt; a szlovákiai fasizmus 20. század első feléig visszanyú-

ló ideológiai és politikai öröksége (ideértve az úgynevezett első szlovák államot 1939 és 1945 között); a 20. század során végbement etnikai és vallási változások a lakosság összetételében (így például a nem szlovák etnikai csoportok kiirtása vagy deportálása).

Az elmúlt évszázadban a szlovákok öt alkotmányos entitásnak is részei voltak: az Osztrák–Magyar Monarchiában, az első Csehszlovák Köztársaságban, a világháborús szlovák bábállamban, az új Csehszlovák Köztársaságban és végül a független Szlovák Köztársaságban. A 20. század folyamán a szlovák etnikum fokozatosan áthaladt a nemzeti fejlődés különféle stációin, s közben hatással volt rá a többi etnikai csoporttal való interakciói is. Az Osztrák–Magyar Monarchiában, különösen pedig annak kései időszakában a domináns magyar nemzet asszimilációs törekvéseit kellett elszenvednie. 1918-tól, az első Csehszlovák Köztársaságban beilleszkedett az egységes csehszlovák nemzet kialakítását célzó politikai és ideológiai konstrukcióba, amely egyfelől garantálta ugyan státusát az államalkotó nemzet részeként, de másfelől negligálta, vagy éppen megkérdőjelezte etnikai és nyelvi önállóságát. A második világháború idején a szlovákság néhány évig fél-szuverén, etnikailag meghatározott nemzetállamot alkotott. A háború után olyan kétnemzeti együttműködés tagja lett, amely elismerte etnikai és nyelvi önállóságát (1968-tól a Csehszlovák Köztársaság két nemzetből álló föderáció lett). A Szlovák Köztársaság 1993-as megalakulása óta pedig a szlovákság szuverén, független és túlnyomóan polgári jellegű nemzetállamot alkot.

A 20. század során Szlovákiát számos politikai rezsím irányította a fél-autoriter monarchiától a pluralisztikus demokráciáig, a fasiszta totalitarizmustól a korlátozott „nemzeti” demokráciáig, a kommunista totalitarizmustól a posztkommunista átmenet rendszeréig, amely a liberális és nem liberális demokratikus rezsimek váltógazdaságát hozta.

A szlovákiai nacionalista formációk tipológiája

A szlovákiai radikális nacionalista és szélsőjobboldali tábort célszerű komplexitásában szemlélni, és adekvát módon felmérni legfontosabb szereplőinek helyzetét és súlyát. Ez a tábor különböző erejű és irányultságú csoportosulásokból áll, amelyek három fő kategóriára oszthatók: a) „mainstream” jobboldali radikális nacionalisták; b) ultranacionalisták; c) szélsőségesek, „autonóm” nacionalisták, neonácik, rasszista skinheadek.

„Mainstream” nacionalisták

A „mainstream” nacionalisták a politikai berendezkedés (a hivatalos pártszisztéma) releváns részét alkotják, és erre töreksenek a továbbiakban is. A „mainstream” radikális nacionalizmus legfontosabb hordozója Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Párt (*Slovenská národná strana* – SNS). A párt magát a szlovák nemzeti törekvések legauthenticusabb képviselőjeként mutatja be olyan területeken, mint például a nemzetállam kiépítése, a szlovák nemzeti érdekek védelmezése, a nemzeti kultúra támogatása, a nemzeti történelem bemutatása, a szomszédos Magyarországgal való kapcsolat alakítása, a nemzeti kisebbségekkel (különösen a magyar kisebbséggel) kapcsolatos politika alakítása. Az SNS a radikális (de mégsem antiszemita) nacionalizmus leginkább releváns szereplője Szlovákiában. A pártnak stabil pozíciója van a hatalmi rendszeren belül, mivel képes rá, hogy tökélettel kovácsoljon a lakosság egyes részeinek xenofóbiájából és kisebbségellenes érzületeiből, és jó koalíciós stratégiát alakított ki más populista pártokkal. Politikája negatívan befolyásolja a társadalmi légkört, és rontja a kisebbségek általános helyzetét. Bár az SNS nem törekszik közvetlenül a liberális demokratikus rend aláásására, prioritásainak egy része ellentmond a liberális demokrácia bizonyos alapelveinek.

Az 1990-ben alapított SNS tipikus nacionalista-populista formáció, és nyíltan magáénak vallja az 1938-ig Szlovákiában működő „történelmi” SNS örökségét. A „történelmi” SNS azonban mérsékelt nacionalista párt volt, amely a két világhábo-

rú közötti Csehszlovákia úgynevezett autonomista tömbjének egyik fontos erejét jelentette. Evangélikus politikusok alakították, és jórészt az evangélikus szlovákok támogatását élvezte.

Az új („helyreállított”) SNS volt 1990 és 1992 között a szlovák szeparatista mozgalmat támogató lehangosabb politikai erő. Alapítása és parlamentbe jutása után viszonylag hamar a szlovák állami függetlenség ügyének támogatójául szegődött. Az SNS 1990 óta parlamenti párt, a 2002–2006 közötti ciklus kivételével, mivel a 2002-es választásokon vereséget szenvedett – ez elsősorban egy, a párton belüli szakadás következménye volt. Az 1993–1994-es, 1994–1998-as és a 2006–2010-es ciklusokban a kormánykoalíció tagja volt, ami lehetővé tette, hogy a társadalmi élet fontos területein befolyásolja a politikát. A párt mindig arra használta a végrehajtó hatalomban való részesedését, hogy nacionalista forgatókönyvét kövesse. Ennek alapeleme, hogy folyamatosan igyekszik aláásni a standard kisebbségi jogokat, különösen pedig a Szlovákiában élő magyar nemzeti-ségűek jogait.

A párt vezetői gyakran használnak konfrontációs retorikát és agresszív hangvételt, sűrűn támadják a kisebbségek politikai képviselőit, saját politikai ellenfeleiket vagy a független médiát. A pártot jellemzően a nacionalisták, a társadalom tekintélyelvű politikai berendezkedését igenlők támogatják. Az SNS koalíciós potenciálja (vagyis az a képessége, hogy mennyire tud más pártokkal szövetkezni) jórészt attól függ, hogy más „nemzeti orientációjú” pártoknak milyen aktuális hatalmi ambíciói vannak (ideértve a balra hajló Smer-SD-t is). Szlovákia legújabb története során a mérsékelt jobbközép és balközép pártok soha nem fordultak koalíciós szándékkal az SNS felé, míg a nacionalista-populista pártok (az L'S-HZDS és a Smer-SD) több ízben (1993-ban, 1994-ben és 2006-ban) is.

Ultracionalisták

Az 1930-as és 1940-es évek elavult szlovák nacionalizmusára alapozó ultranacionalista politikai formációk a hatalmi kontextusban csak marginális szerepet játszanak, és igen csekély

a választói támogatásuk. Mindazonáltal a független Szlovák Köztársaság 1993-as létrejöttét közvetlenül megelőző időszakban ezek a formációk még jelentősnek tűntek. Általában a szimbolikus történelmi évfordulókon, illetve választások idején élénkül meg a tevékenységük. Egyes sajátos helyzetekben erősen billegnek azon a határon, amely a törvényesen működő politikai pártokat a nyíltan rasszista, erőszakos módszereket alkalmazó szélsőséges csoportoktól elválasztja.

Az 1990 és 1992 közötti időszakban a parlamenten kívüli ultranacionalista pártok kialakították a szeparatista erők informális tömbjét, amely az SNS szövetségese lett. A tömb létrehozásának egyetlen célja az volt, hogy a csehszlovák föderáció feloszlataért lobbizzon, és elérje Szlovákia teljes állami függetlenségét. A tömb krédója a Jozef Tiso vezette világháborús szlovák állam ideológiai és politikai örökségének folytatása volt. E formációk – pártok és civil csoportosulások – tagjait talán „régí vágású” szlovák nacionalistáknak nevezhetjük. Politikai retorikájukra és tevékenységükre a tisói állam iránti csodálat nyomta rá a bélyegét, amely állam véleményük szerint megtestesítette a szlovák nemzeti törekvéseket; ennek megfelelően igyekeztek igazolni annak politikáját, enyhíteni háborús bűneinek jelentőségét, illetve azokért más, külső erőkre hárítani a felelősséget. Az ország politikai és közbeszédében ezek a csoportosulások képviselték legkirívóbban a cseh-, a magyar- és a zsidóellenes propagandát. Szoros kapcsolatot tartottak a háború utáni nacionalista és revizionista szlovák emigráció képviselőivel, igyekeztek kihasználni azok ideológiai kapacitását. Ezek a pártok (vagy a mögöttük álló figurák) nacionalista folyóiratokat adtak ki, szimbolikus nyilvános rendezvényeket tartottak, főként a különféle nemzeti, nacionalista konnotációval tálalható történelmi események évfordulóin. Jelenleg az ultranacionalista szervezetek közül két, hivatalosan is bejegyzett kis párt a legaktívabb: a Szlovák Nemzeti Egység (*Slovenská národná jednota* – SNJ), illetve a Szlovák Néppárt (*Slovenská ľudová strana* – SL’S). A választói támogatás terén nem vehetik fel a versenyt az SNS-sel, amelynek a pártszisztéma minden szintjén bejáratott struktúrái vannak. Viszont használhatják a parla-

menti pártoknak járó adminisztratív forrásokat, és ugyanakkor radikális nacionalista retorikával csalogatják magukhoz az ultranacionalista formációk potenciális szavazóit.

Szélsőségesek

A szélsőséges, neonáci és nyíltan rasszista csoportok főként a jelenlegi politikai rendszer törvényes keretein kívül folytatják tevékenységüket. A legtöbb ilyen csoport a liberális demokrácia rendszerének megdöntésére törekszik. A lakosság egyes csoportjaival (így a romákkal, a zsidókkal vagy más kisebbségekhez tartozókkal, a külföldiekkel, a liberálisokkal, az anarchistákkal, az antifasisztákkal, a balosokkal) szemben a brutális erő kultuszát űzik, és igyekeznek erőszakosan fellépni e csoportok tagjai ellen. A nyíltan fasiszta, rasszista és neonáci csoportok súlyos veszélyt jelentenek a lakosság bizonyos csoportjaira, amit jól illusztrál, hogy masszívan növekszik a rasszista és/vagy etnikai indítékkal elkövetett erőszakos bűncselekmények száma.

Ez idő szerint a szélsőjobboldali és neonáci csoportok mögött sem elegendő támogatás, sem intellektuális kapacitás nem áll ahhoz, hogy céljaikat megvalósítva megdönthessék a demokratikus rendszert. Mindazonáltal a szélsőséges csoportosulások jelenleg éppen az eddigi tapasztalatok átértékelésével vannak elfoglalva, újraosztják erőiket, és igyekeznek átvenni az úgynevezett „autonóm nacionalizmus” (vagyis a vezetők nélküli ellenállás) modelljét a Cseh Köztársaságból és más nyugat-európai országokból, elsősorban Németországból.

A 2010-es országgyűlési választásokon a szélsőségesen jobboldali Néppárt (A Mi Szlovákiánk – L'SNS, amely korábban Szlovák Közösség, azaz *Slovenská pospolitost'* néven is ismert volt) a szavazatok 1,33%-át szerezte meg. Ez volt a legjobb eredmény, amit a demokratikus Szlovákia történetében ultranacionalista vagy szélsőséges jobboldali erő valaha is elért. A siker azoknak a hosszadalmas erőfeszítéseknek tulajdonítható, amelyekkel a szélsőséges csoportok igyekeznek mainstream

politikai formációkká változtatni magukat, hogy vonzzák a radikálisan nacionalista szavazókat.

1. táblázat. A nacionalista pártok eredményei az 1990 és 2010 közötti választásokon (%)

Pártok	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010
Jobboldali „mainstream” nacionalisták	13,94	7,93	5,40	9,07	6,97	11,73	5,07
SNS (Szlovák Nemzeti Párt)	13,94	7,93	5,40	9,07	3,32	11,73	5,07
PSNS (Valódi Szlovák Nemzeti Párt)	–	–	–	–	3,65	–	–
Ultranacionalisták	–	0,84	–	0,40	0,15	0,16	–
SLS (Szlovák Néppárt)	–	0,30	–	0,27	–	0,16	–
SNJ (Szlovák Nemzeti Egység)	–	–	–	0,13	0,15	–	–
HzOS (Mozgalom Szlovákia Felszabadítására)	–	0,23	–	–	–	–	–
SS-SNZ (Szabadság Párt – szlovák Nemzeti Egyesítés)	–	0,31	–	–	–	–	–
Szélsőségesek	–	–	–	–	–	–	1,33
LS-NS (Néppárt – Szlovákiának)	–	–	–	–	–	–	1,33

Forrás: A Szlovák Köztársaság statisztikai hivatala, 1990–2010.

A nacionalisták krédója

Nézzük meg most alaposabban a nacionalista politikai erők álláspontját a következő kérdésekben:

- a társadalom felépítéséről vallott felfogás, a kormányzati rendszer jellegének meghatározása, a nemzet- és államkonceptió kiválasztása, az „etnikum” és „polgár” közötti ellentmondás;

- az etnikai kisebbségekhez való viszony, a kisebbségi jogok alkalmazhatósága, a legnagyobb szlovákiai etnikai kisebbség (vagyis a magyarok) politikai képviselőjével kapcsolatos felfogás, a szlovák–magyar történelmi megbékélésről vallott nézetek, a Magyarországhoz való viszony;

- a nemzeti történelem értelmezése, a különféle történelmi időszakok, események és személyiségek értékelése.

Az államról alkotott koncepció: az etnikum dominanciája a polgáriság felett, az „ellenségek fenyegette” állam.

Miközben az SNS jobbos, antikommunista és keresztény retorikát használ, társadalmi-gazdasági programja hangsúlyosan etatista, az állami beavatkozást pártoló, paternalista elemeket tartalmaz, s erősen hajlik a redisztributív társadalompolitikai intézkedések felé.

Az SNS politikai krédója magába foglalja:

- a polgári alapon (vagyis az állampolgárságon) nyugvó politikai nemzet koncepciójának programatikus elvetését;
- az etnikai nemzet koncepciójának előtérbe helyezését, amelynek értelmében a modern Szlovák Köztársaságot a szlovák etnikum tiszta nemzetállamának tekintik;
- az etnikai kisebbségek asszimilációjára törekvő politikát.

Etatista pártként az SNS a legnagyobb társadalmi értéknek tekinti a független szlovák államot, amely megtestesíti a szlovák nemzet régi emancipációs törekvéseit. Nézeteiket etnikai és nacionalista vélemények színezik (így pl. a nemzeti alapelv egyértelmű helyeslése a polgárral szemben), historizáló mitológiák, a kisajátítás igénye jellemzik. Nem igazán foglalkoznak a rezsim tipológiai kérdéseivel, a demokrácia minőségével, az ország alkotmányos berendezkedésének liberális-demokratikus alapjaival, vagy azzal, hogy tiszteletben tartsák az alkotmányos liberalizmus alapelveit. Az SNS némely javaslata, amely az állam hatékonyságának növelését célozta volna, közvetlenül ellentmondott a liberális demokrácia alapelveinek. Így például a párt azt indítványozta, hogy vezessenek be elnyomó jellegű törvényeket a köztársaság védelmére, vagy helyezték törvények kívül az országban élő magyarokat képviselő pártot.

Az etnikai nemzetfelfogáson alapuló nemzetállam koncepciója iránti hajlam az SNS-ben figyelemre méltó elképzeléseket termelt ki a szlovákok különleges történelmi szerepéről, s ezeket aztán a párt parlamenti csoportjának vezetője, Rafael Rafaj hangoztatta. Rafaj szerint a fogyasztás-orientált euro-atlanti (nyugati) kultúrának látnia kell, hogy spirituális fejlődésének immár a végére ért, ezért ideje visszavonulnia, és átadnia a helyet a szláv kultúrának, amely a kollektív tudatosság további

fejlődését teszi lehetővé. Rafaj úgy látja, hogy ma a szlovák a kiválasztott nép, mivel ez a politikailag leginkább erkölcsös, büntetlen nemzet.¹

Az SNS hangsúlyozza, hogy a független szlovák államiságnak a saját, egyedi demokrácia-felfogását kell követnie, nem pedig kívülről kölcsönzött ideákat. Amint azt Anna Maliková (Belousonová), az SNS alelnöke mondta a kommunizmus bukásának hetedik évfordulója alkalmából: „1989 novemberének lényege a szabad, kritikus gondolkodás fenntartása volt, különösképpen a mi saját gondolatainké, vagyis hogy ne mások szabják meg nekünk, mi is a helyes vagy a demokratikus... A jövőt illető legfontosabb feladat a szuverén, független Szlovákia védelmezése, és hogy olyan országgá formáljuk, amilyenek álmaink szerint lennie kell.”² Az SNS szerint az 1989-es rendszerváltás „legkézzelfoghatóbb” és „történelmileg leginkább időtálló” eredménye Csehszlovákia felosztása volt, vagyis a független Szlovák Köztársaság kialakulása, amely „beteljesítette a szlovák nép jogát az önrendelkezésre”.³

2006 és 2010 között az SNS (a Smer-SD-vel koalícióban kormányozva) szimbolikusan is arra törekedett, hogy megerősítse a szlovák államiság etnikai elemeit. Az ürügy persze óhatatlanul a hazafiság, a szlovák identitás és a nemzeti szolidaritás előmozdításának igénye volt. Az SNS álláspontja szerint a szlovák hazafiság bátorítása olyan folyamat, amelynek során nemcsak a magyaroktól határolják el magukat, hanem a többségi nemzet azon tagjaitól is, akik nem nemzeti orientációjuk, hanem kozmopoliták, és csak langyos fogékonyságot mutatnak a patriotizmus iránt. A szlovákok felosztása valódi, nemzeti irányultságú állampolgárokra és azokra, akik csak elégtelen mér-

¹ Idézi Marian LEŠKO: Rafael Rafaj: v službách Jána Slotu. (Rafael Rafaj Jan Slota szolgálatában.) *Sme*, 2008. május 26.

² SNS: Budujeme Slovensko, aké sme si ho predstavovali. (SNS: Olyan Szlovákiát építünk, amilyennek lennie kell.) *Národná obroda*, 1996. november 16.

³ Za najcennejši výsledok „novembra” považuje SNS zánik federácie. (Az SNS 1989 novemberének legfontosabb eredményét a konföderáció feloszlásában látja.) *Sme*, 1996. november 18.

tékben azonosulnak a független Szlovákiával, az SNS tipikus módszere.

Az etnicizálás és az „idegen” értékekkel való konfrontáció szembeötlően jelenik meg abban, ahogy a párt vezetője a Cirill és Metód-féle hagyományokra utalgat, amelyeket a szlovák államiság és identitás alapjának tekint. Az SNS nem győzi hangsúlyozni, hogy a szlovákoknak valamiféle „szabadalmuk” van erre a tradícióra, és odahelyezi más kulturális tradíciók mellé, így azok mellé is, amelyek a Szlovákiát is magukba foglaló integrációs csoportosulások (EU, NATO) alapjául szolgálnak. Az SNS szerint „a Cirill és Metód-féle hagyomány a szlovákok identitásának legrégebbi és legszilárdabb része. A szlovákok más nemzetek előtt jártak, mivel Cirill és Metód öröksége egyaránt magába olvasztotta a keleti és a nyugati európai értékeket. A Szlovák Köztársaság léte azt mutatja, hogy a Cirill és Metód-féle hagyomány erősebbnek bizonyult a magyar sovinizmusnál, a prágai csehszlovákizmusnál vagy a kommunista diktatúrájánál.”⁴

2005-ben Ján Slota, az SNS elnöke azt mondta, hogy ha Szlovákiában nem övezné tisztelet a Cirill és Metód-féle hagyományokat, akkor a nemzetgazdaság nagy része már „külföldi kezekbe” került volna. Amíg a szlovák politikusok Slota véleménye szerint „valamiféle vazallusi elkötelezettséget mutatnak az euro-atlanti értékek irányában”, addig szükség lesz rá, hogy napi szinten alkalmazzák Cirill és Metód missziójának üzenetét – „a szlovák föld örökös védelmét”.⁵

A szlovák pártok közül az SNS a legaktívabb abban, hogy tudatosítsák a szlovák államiságot fenyegető belső és külső veszély érzetét, mint ahogy abban is, hogy védekezésül a liberális demokrácia alapelveivel ellenkező intézkedéseket javasoljanak. Az egyik kedvenc eszköz az elmúlt években többször javasolt „törvény a köztársaság védelméről”. Ezt a törvényt valamilyen formában az SMS minden megfelelő pillanatban beterjeszti azt

⁴ SNS: Cyrilo-metodská tradícia si zaslúži väčšiu úctu. (SNS: A Cirill és Metód-féle hagyomány nagyobb tiszteletet érdemel.) *SITA hírügynökség*, 2003. július 5.

⁵ SNS: Vyhlásenie SNS k sviatku sv. Cyrila a Metoda. (SNS: Az SNS nyilatkozata Cirill és Metód emléknapján.) *SITA hírügynökség*, 2008. július 5.

hangoztatva, hogy muszáj semlegesíteni az „állam ellenségeinek” (főleg a magyar politikusoknak) a szlovákiai tevékenységét.

A „köztársaság védelmét” szolgáló külön törvény ötletét az SNS és a Vladimír Mečiar vezette HZDS képviselői együtt fogalmazták meg első ízben, mikor az 1994-es országgyűlési választások eredményeképpen kormányra kerültek. Ám az SNS politikusai már korábban is a szlovák államiságra leső állandó veszély érzetét gerjesztették a népesség körében. Ezt a fenyegetést politikai ellenfeleik, különösen az országgyűlésben ülő ellenzéki pártok és a független média tevékenységéhez kapcsolták. Ám valójában a hatóságok azt tekintették „hamisnak”, az „igazság eltorzításának”, azokat igyekeztek megbüntetni, akik ellenzéki politikai tevékenységet folytattak, más politikai nézeteket vallottak, másként gondolkodtak a hatalomgyakorlás módozatairól, netán külföldön is elmondták információikat az ország politikai fejlődésének irányáról. A köztársaság védelméről szóló törvény (a Btk. kiegészítéseként) az ilyen nézetek ellen is alkalmazható lett volna, ha a kormány úgy dönt, hogy azok „túlzottak”, illetve „az állam ellen irányulnak”. Az SNS országgyűlési képviselője, Kamil Haľapka szerint pártja olyan törvényhozói intézkedéseket tartott szükségesnek, amelyek „megakadályozzák a szlovák állammal szembeni torzításokat, az államiság megkérdőjelezését, a szlovák állam jogosultsága és létezése, területi integritása és demokratikus kormányzása elleni támadásokat”.⁶ Az SNS vezetői az ország belső helyzetéről a külföldi sajtóban megjelenő kritikus véleményeket is az állam elleni fenyegetésnek tekintették. Slota listát állított fel azokról, akikkel szemben a „köztársaság-védelmi törvényt” alkalmazni kellene. Ezen ott sorakoztak a szlovákiai magyar politikai pártok tagjai, illetve „a szlovák politikai élet más fontosabb szereplői”, akik „gyakran nyilatkoztak meg olyan szellemben, amely nem az államhoz való pozitív viszonyulást mutatta”.⁷

⁶ Podľa K. Haľapku zo SNS treba predchádzať útokom médií proti štátnosti a územnej celistvosti SR (Kamil Haľapka SNS-képviselő szerint a szlovák államiságot és területi integritást meg kell védeni a média támadásaival szemben.) *Sme*, 1996. október 16.

⁷ Ján Slota: Chceme upozorniť na nebezpečenstvá. (Figyelmeztetni akarunk a veszélyekre.) *Národná obroda*, 1995. augusztus 17.

A Szlovák Nemzeti Egység (*Slovenská národná jednota* – SNJ) ultranacionalistáinak végső célja az volt, hogy megteremtsék „a szlovánok (a szlovákok szláv ősei) által a Cirill és Metód-féle hagyományok szellemében alkotott nemzetállamot”. A párt tevékenysége arra irányult, hogy „biztosítsa: a szlovák nemzet és állama minden szempontból szuverén alany legyen, belülről csakúgy, mint kívülről”. A párt programja „a szlovákok nemzedékeinek évezredes vágyáról” szólt, amely „szabad nemzeti létet követelt a földön, amit őseik utódaikra örökítettek”.⁸ A párt az alkotmány kiegészítését javasolta, hogy az „illeszkedjen a nép milyenségéhez”, illetve „az egyháznak a társadalomban betöltött nélkülözhetetlen szerepéhez”. Az SNJ képviselői azt hangoztatták, hogy a szlovákiai mainstream pártok között csupán elenyésző különbségek vannak, és ideológiai irányultságuk „lényegében megegyezik: EU és NATO, multikulturalizmus, a szlovák nemzet jogainak korlátozása, a legsürgetőbb ügyek eltusolása és semmibe vétele, akár a cigányok terjedéséről és az anarchiáról, akár az erőforrások rossz kihasználásáról van szó”.⁹ „A szlovák nemzetnek fel kell ébrednie a letargiából, és végre egy olyan párt mögé kell felsorakoznia, amely e tespedés megszüntetését tűzte ki célul” – írta a párt hivatalos lapja. – „Az SNS kétségkívül éppen ilyen párt.”¹⁰

Egy másik ultranacionalista formáció, a Szlovák Néppárt (*Slovenská ľudová strana* – SLS) végcéljának a „szlovák hivatásrendi (korporatív) állam” megvalósítását tekintette, amely „keresztény, nemzeti és társadalmi alapelvekre épül”. A párt kijelentette, hogy programja „az évezredes Cirill és Metód-féle hagyományokon alapul”. *Kiáltvány a harmadik évezredre* című kiadványában az SLS deklaráta: „Elveti a kontinuitást azzal a politikai rezsimmel, amely kétségbe vonja az egyetlen igazságot, és elutasítja a liberalizmus, a rasszizmus, az idegengyűlölet, a fasizmus, a kommunizmus és a náciizmus valamennyi formáját, legyen az hagyományos vagy megreformált”. A dokumentum azt is kifejti,

⁸ Elérhető: <http://narod.sk/snj>. Letöltve 2014. 07. 10.

⁹ Elérhető: <http://narod.sk/snj>. Letöltve 2014. 07. 10.

¹⁰ *Sloven a národná jednota*. (Szlován és a nemzeti egység.) A Szlovák Nemzeti Egység – Nemzeti-Keresztény Realizmus párt lapja, 2009. július.

hogy Szlovákia jövője „a tízparancsolat egyetemes alapelveinek szigorú betartásán” nyugszik, és arra szólítja fel a polgárokat, hogy „nyíltan kötelezzék el magukat Szlovákiának az egyetemes keresztény és népi politika alapján álló felépítése mellett”.¹¹

Az etnikai kisebbségekhez való hozzáállás: a kirekesztés és a diszkrimináció előtérbe helyezése a befogadással és az egyenlőséggel szemben.

A pártok bizonyos társadalmi interakcióit tekintve fontos jellemző, miként viszonyulnak az etnikai kisebbségkehez, hogyan értékelik azok státusát és szerepét az ország életében, milyen módon tekintenek problémáikra – és mindebben mennyi empátiát és befogadókészséget tanúsítanak. Az etnikai kisebbségekkel szembeni attitűd jól illusztrálja, hogy az SNS képviselői milyen alapelvekhez ragaszkodnak a nemzetállam kiépítésének elképzelésében.

Az SNS kirekesztő, korlátozó és asszimiláló attitűddel fordul az ország legnagyobb kisebbségét jelentő magyar nemzetiségűek felé, sőt e tekintetben a szlovákiai pártok között ez a legnegatívabb. „Teoretikai” szinten az SNS kételyét fejezi ki, hogy a szlovákiai magyar nemzetiségűek valóban magyar eredetűek lennének; gyakorlati szinten olyan javaslatokat terjeszt be, amelyek megnehezítik a magyar etnikum kisebbségi jogainak gyakorlását a politikai képviselet, a nyelvhasználat, az oktatás, a kultúra, a regionális fejlődés és a Magyarországgal fenntartott kapcsolatok terén, amelyet a magyar nemzetiségűek a kultúra és a nyelv tekintetében anyaországuknak tartanak. Az 1990-es évek közepén az SNS az egyik kormánypártként sikertelenül próbált úgynevezett alternatív oktatást bevezetni a kisebbségi gyermekek számára. Ez, ha bevezetik, olyan mérvű visszavonhatatlan romlást okozott volna a kisebbségi jogok érvényesülésében, amely kétségkívül komoly politikai hatással járt volna.

¹¹ Elérhető: <http://www.hsls.sk/>. Letöltve 2014. 07. 10.

A párt politikai fegyvertárában fontos szerepet játszik az úgynevezett „magyar kártya” rendszeres használata, vagyis a magyarokkal és Magyarországgal szembeni bizalmatlanság erősítése, a magyarelles érvek felhasználása választói mozgósítása érdekében.

Az SNS vezetői a társadalmilag működő tematikák közül a lehető legnagyobb figyelmet fordítják a szlovákiai magyar kisebbség ügyére, a szlovák–magyar etnikai és államközi kapcsolatokra. Az SNS sokkal többször nyilatkozik meg ebben a kérdésben, mint az összes többi felmerülő kérdésben együttevve, ami megerősíti „egy témájú párt” jellegét. Véleménye szerint a Szlovákiában élő magyar nemzetiség területi autonómiát akar az ország déli részén, amely e vidékek elszakadásához és Magyarországhoz csatolásához vezetne. Az SNS azt hangoztatja, hogy a szlovákiai magyarokat képviselő pártok valójában a magyar állam politikai eszközei, és Magyarország veszélyt jelent Szlovákiára nézve, akár katonai értelemben is.

Az SNS vezetői időről időre mindazonáltal még a szlovák területen évszázadok óta élő magyarok létét is megkérdőjelezzik, azzal érvelve, hogy Szlovákia lakosságának ez a része az autochton szlovákoknak a bevándorló magyarokhoz való nyelvi asszimilációja útján jött létre. 2004-ben Ján Slotá, az SNS elnöke „magyarul beszélő szlovákoknak”¹² nevezte a magyar etnikumot; 2008-ban pedig kijelentette, hogy „nincsenek Szlovákiában élő magyarok, hiszen ők valójában olyan szlovákok, akik magyarul fejezik ki magukat. A legtöbbjük magyarosított szlovák.”¹³

A magyar nemzetiséget úgy mutatják be, hogy illojális az államhoz, és potenciális veszélyforrást jelent a többségi nemzetre nézve. Ez a nyíltan hangoztatott bizalmatlanság a politikai mozgósítás leghatékonyabb eszközévé vált; Slota 2002-ben kijelentette, hogy soha nem hitt, és soha nem is fog hinni a magya-

¹² Slotova zjednotená národná strana: K oslavám maďarskej revolúcie. (Slota Egyesült Nemzeti Pártja a magyar forradalom megemlékezéseiről.) *SITA hírügynökség*, 2004. március 14.

¹³ Slota poprel menšiny. (Slota elutasítja a kisebbségeket.) *Sme*, 2008. január 5.

roknak, mert „ezek az emberek mindig is a saját Felvidéküknek fogják tekinteni Szlovákiát, és mindent meg fognak tenni a visszaszerzéséért”.¹⁴ A teljes közösségre negatív tulajdonságokat aggatnak, például hogy „meg vannak veszve az autonómiáért”, „uralomra törnek” stb.; következésképpen a nemzetiségi magyarok politikai képviselőinek valamennyi legitim igényében *a priori* a lehető legrosszabb tartalmat látják.

A nacionalistáknak a magyar kisebbséggel szembeni érzéseit leginkább az a meggyőződés motiválja, hogy a magyar képviselet a közéletben veszélyes a kormányzásra nézve, fenyegeti a szlovákokat mint többségi nemzetet, illetve az ország területi integritását, mivel a magyar kisebbség mindig is Magyarország és a magyar külpolitikai doktrínák érdekében fog tevékenykedni.

„Amennyiben nem sikerül eltávolítanunk a magyarokat a döntéshozásból, és nem csupán a szlovák kormányból és a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsából, de a regionális gyűlésekből és a helyi önkormányzatokból is, ahol már most elfojtják a szlovákokat, akkor végül ki fogják rekeszteni a szlovákokat a hatalomból Dél-Szlovákiában” – jelentette ki Slota 2004 júliusában.¹⁵ Azt állította, hogy „ha nem akad valaki a szlovák kormányban, aki véget vet az MKP (Magyar Koalíció Pártja) igyekezetének a (dél-szlovákiai) autonómia kinyilvánítására, akkor Szlovákia egy éven belül el fogja veszíteni ezeket a területeket. Itt találjuk majd magunkat Dél-Szlovákia nélkül, és még az is megtörténhet, hogy Szlovákia egyszerűen semmivé válik Lengyelország, a Cseh Köztársaság és Magyarország között.”¹⁶ Slota szerint a magyar nemzetiségűek szisztematikusan gazdasági dominanciára törekszenek, és ezért lobbiznak a földbirtokok visszaadásáért („be akarnak szívárogni nemzeti

¹⁴ Slota: Medzištátnu zmluvu medzi SR a MR treba vypovedať. (Slota: semmissé kell tenni a Szlovákia és Magyarország közötti kétoldalú egyezményt.) SITA hírügynökség, 2002. január 7.

¹⁵ Slota: Oslavovať nielen odchod Turkov, ale aj politický odchod Maďarov. (Slota: Nem csupán a törökök, kiűzését, de a magyarok politikai kiűzését is ünnepeljük.) SITA hírügynökség, 2004. július 25.

¹⁶ Slota: O rok budú Slovensko bez južných území. (Slota: Szlovákia egy éven belül elveszíti déli területeit.) SITA hírügynökség, 2004. augusztus 12.

büszkeségünkbe – a Tátrába”),¹⁷ és egyre nagyobb befolyásra tesznek szert a szlovák gazdaságban. („A vállalkozások és a bankok magyar kézben találják magukat.”)¹⁸ Az SNS vezetői állították, hogy Dél-Szlovákiában a szlovákok immár „elnyomott kisebbségnek” érzik magukat. 2006-ban az SNS elnökhelyetese, Anna Belousovová úgy látta: „ez az utolsó esély, hogy a szlovákiai helyzetet a feje tetejéről a talpára állítsuk”, és kijelentette, hogy Szlovákiának az „egy nemzet, egy ország, egy nyelv” jelmondathoz kellene tartania magát.¹⁹

Az SNS meggyőződése szerint a szlovákiai etnikai kisebbségek általában, a magyarok pedig különösképpen bőven elegendő jogot élveznek, még hozzá magasabb szinten, mint jó néhány más EU-tagállamban; a szlovákiai magyar nemzetiség pedig még a többi kisebbséghez képest is sokkal komolyabb előjogokat élvez, ezért státusukat nem szükséges tovább fejleszteni. Ha eleget tennének bizonyos követeléseknek (például a kisebbségek speciális helyzetét megfogalmazó törvényt fogadnának el, vagy konkrét intézkedéseket hoznának az oktatás, a kultúra, illetve az anyanyelvhasználat terén), akkor ezzel a többségi, szlovák nemzetet sértenék, sőt diszkriminálnák.

A *status quo*-ról, illetve a szlovákiai kisebbségi jogok alkalmazásának szerintük járható útjáról beszélve az SNS hajlamos az asszimilációs módszerek pártolására. Képviselőik gyakorta hasonlítják össze a kisebbségi jogok alkalmazását Szlovákiában és Magyarországon, hogy levonhassák a konklúziót: a szlovákiai magyar nemzetiségűek sokkal több jogot élveznek, mint a magyarországi szlovákok. E logikának megfelelően a kölcsönöség elvét hangoztatják, amely – ha alkalmaznák – csökkentené a szlovákiai kisebbségi jogok mértékét. Anna Belousovová 2006-ban kijelentette, hogy választási győzelme esetén az SNS

¹⁷ SNS: Proti vráteniu slovenskej pôdy fašistickým kolaborantom. (SNS: Ellenezzük, hogy a szlovák termőföld újra a fasiszták kollaboránsainak kezébe kerüljön.) *SITA hírügynökség*, 2003. június 12.

¹⁸ Slota: Maďari ziskavajú čoraz väčší vplyv v slovenskom hospodárstve. (Slota: a magyarok egyre nagyobb befolyásra tesznek szert a szlovák gazdaságban.) *SITA hírügynökség*, 2003. május 31.

¹⁹ SNS: Po voľbách chcú zrevidovať práva menšín. (SNS: Cél a kisebbségi jogok csökkentése a választások után.) *SITA hírügynökség*, 2006. február 16.

felülvizsgálná a kisebbségi jogok mértékét. Rámutatott, hogy ha Szlovákia egyötödére csökkentené a garantált kisebbségi jogokat, az még mindig bőven megfelelné az európai elvárásoknak.²⁰

Az SNS hevesen ellenezte, hogy magyar egyetemet alapítsanak Komárnóban. „Szlovák pénzen fogjuk a leendő Nagy-Magyarország egyetemi professzorait oktatni” – kommentálta Slota.²¹ A kisebbségi jogok alkalmazásával kapcsolatos nacionalista elképzelések jellemző példája az a vita, amely a magyar nemzetiségűeknek szánt középiskolai szlovák történelem és földrajz szöveggyűjteményekkel kapcsolatban robbant ki. Ján Mikolaj (SNS) oktatási miniszter utasítást adott, hogy a szlovák földrajzi neveket illesszék be a magyar szövegekbe, ami ellentmondott a magyar nyelvhelyességi szabályoknak, és *de facto* leértékelte a könyveket, ám ennél lényegesebb, hogy mintegy ötven évvel vetette vissza a bevett szokásokat. Az SNS (a Smer-SD-vel együtt) azt szorgalmazta, hogy a kisebbségi diákoknak szánt tankönyvekben is a szlovák földrajzi neveknek kell elsőbbséget kapniuk a nemzetiségi nyelvekkel szemben, bár más etnikai kisebbségeknek szánt könyvekben továbbra is csak a kisebbségi nyelveken tüntették fel azokat. Valójában a javaslatot a reváns vágya motiválta, és az asszimiláció a többségi nemzet felsőbbségét volt hivatva demonstrálni az etnikai identitást leginkább formáló téren, az anyanyelv használatában.

Hasonlók jellemzik az SNS álláspontját a szlovák–magyar megbékéléssel kapcsolatban, amely gyógyírt jelenthetne a történelmi sérelmekre, és átértékelhetné azokat a történelmi eseményeket, amelyek neuralgikus pontnak számítanak a kölcsönös kapcsolatokban. Az SNS elutasítja a kölcsönös felelősség felvállalását, és a magyarok által elkövetett (néha megbocsát-hatatlan) igazságtalanságokon rágódik, azt követelve, hogy a magyar nemzet (ideértve a Szlovákiában élő magyar nemzetiség tagjait is) és a magyar kormány kérjen bocsánatot az összes történelmi sérelemért. Az SNS képviselői hajlíthatatlanoknak látszanak ebben a kérdésben, és időről időre olyan elítélő jelle-

²⁰ Uo.

²¹ SNS: Nehoráznosť SMK pokračuje. (SNS: Az MKP tovább halandzsázik.) *SITA hírügynökség*, 2004. szeptember 21.

gű aktusokat szorgalmaznak, amelyeket a magyar fél igazságtalannak és sértőnek talál.

A szlovák–magyar kapcsolatok történelmi összefüggéseinek interpretálásakor az SNS képviselői mindig a szlovákok sérelmeit hangsúlyozzák, és a magyarok által elkövetett igazságtalanságokat emlegetik. 2002-ben Slota arra szólította fel a három legmagasabb közjogi méltóságot (vagyis az elnököt, a miniszterelnököt és a parlament elnökét), hogy követeljenek bocsánatkérést magyar kollegáiktól a történelmi sérelmekért, és azért „a hosszú távú, alattomos beolvasztó genocídiumért, amely generációk hosszú során át sújtotta a szlovák nemzetet Nagy-Magyarország politikája miatt”. Slota a történelmi sérelmek hosszú listáját sorolta fel, köztük a szisztematikus asszimilációt, az erőszakos magyarosítást, a szlovák gyerekek elrablását, hogy a FEMKE (Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület) magyarrá nevelhesse őket, a *Matica slovenská* és három szlovák középiskola erőszakos felszámolását, a černovai tragédiát, a szlovák nacionalisták és emberjogi aktivisták bebörtönzését, a magyar bolsevikok 1919-es bevonulását, Dél-Szlovákia megszállását Horthy Magyarországa által stb.²² 2007-ben, már kormányzó pártként, az SNS azt követelte, hogy a magyar országgyűlés kérjen bocsánatot a černovai tragédiáért²³ és más történelmi igazságtalanságokért, és leszögezte, hogy ezt az esetleges szlovák–magyar megbékélés előfeltételének tekinti. A černovai tragédia okát az SNS a nagymagyar sovinizmusban látja, amely „ott ödöng a magyar állam tisztviselőiben és politikai köreiben csakúgy, mint MKP-s ministránsaikban”.²⁴ A sortűz századik évfordulójára készülő nyilatkozat vázlatában az SNS azt követelte, hogy a magyar országgyűlés kérjen

²² Slota: Odoslali listy Schusterovi, Migašovi a Kukanovi kvôli Maďarom. (Slota: A magyarokról Schusternek, Migašnak and Kukanak küldött levél.) *SITA hírügyökség*, 2002. március 20.

²³ A černovai tragédia: 15 halálos áldozatot és számos sebesültet követelő sortűz 1907. október 27-én, amikor a csendőrök a helyi katolikus templom felszentelésére összegyűlő tömegbe lóttek.

²⁴ Černová: Príčinou tragédie bol podľa Slotu veľkomaďarský šovinizmus. (Černová: Slota a nagymagyar sovinizmust hibáztatja.) *SITA hírügyökség*, 2007. október 27.

bocsánatot a „černovai mézárulásért”. Bocsánatkérést vártak azért is, hogy „a fasiszta Horthy Magyarországa megszállta Szlovákia déli részét, és a szlovákokat erőszakkal elűzte”. 2007 októberében, a Ružomberokban tartott megemlékezésen Slota azt mondta, hogy „a szlovákok, meglehet, rosszul tették, hogy hegyekben menedéket nyújtottak a törökök elől gyáván elmenekülő magyaroknak. Jobb lett volna, ha a törökök felmorzsolják, és Isztambulba hurcolják őket.”²⁵

Az SNS több ízben is megpróbálta rávenni a parlamentet, hogy egy különleges szavazással erősítse meg az úgynevezett Beneš-dekrétumok megváltoztathatatlanságát. Ez mind 2002-ben, mind 2005-ben sikertelennek bizonyult. 2002-ben Slota kijelentette, hogy szívesen „leporolná a Beneš-dekrétumokat”, és engedné, hogy azok, „akik saját magyar útlevelet szeretnének, nyugodtan kísétálhassanak Szlovákiából a déli határon keresztül”.²⁶ Egy 2006-os interjúban, amelyet a cseh *Lidové noviny* készített vele, Slota azt nyilatkozta, hogy irigyli a cseheket, amiért a Beneš-dekrétumok alapján megszabadultak a német nemzetiségűektől; az interjú szövegösszefüggései azt sugallják, hogy azért irigykedik, mert a szlovákoknak nem sikerült ugyanez a magyarokkal.²⁷

Az SNS-nek végül – koalíciós partnerei, az LS-HZDS és a Smer-SD erős politikai támogatásával – 2007-ben sikerült parlamenti határozatban rögzítenie a Beneš-dekrétumok változtathatatlanságát. Ez természetesen negatívan befolyásolta a szlovák–magyar államközi kapcsolatokat. Bár a hivatalos magyarázat szerint ezzel Közép-Európa világháború utáni felosztását kívánták visszavonhatatlanul rögzíteni, az SNS arra használta a Beneš-dekrétumok körül kialakuló vitát, hogy saját elképzeléseit propagálja a szlovák–magyar egymás mellett élés legmegfelelőbbnek ítélt módozatairól.

²⁵ Uo.

²⁶ Slota by rád oprášil Benešove dekréty. (Slota megújítaná a Beneš-dekrétumokat.) *Sme*, 2002. március 12.

²⁷ Vyhnáni Němců vám závidím. (Irigylem önöket a németek elűzése miatt.) Luboš Palata interjúja Ján Slotával. *Lidové noviny*, 2006. július 22.

Az SNS a leghatározottabban elutasította, hogy a szlovákok és a magyarok közös nyilatkozatban kérjenek egymástól kölcsönösen bocsánatot. 2007-ben Slota kijelentette, hogy semmi szükség a kölcsönös szlovák–magyar megbékélésre, hiszen a magyaroknak kell megkövetniük a szlovákokat.

A szlovák nacionalisták közös vonása, hogy negatívan viszonyulnak a szlovákiai magyar kisebbség politikai képviseletéhez, vagyis a Magyar Koalíció Pártjához és az új Most-Híd párthoz. Ez az elutasítás széles skálán mozog: a pusztá létjogosultságuk megkérdőjelezésétől legitimitásuk tagadásáig, kormányzati szerepvállalásuk elutasításáig, vagy éppen addig terjed, hogy vezetőiknek a legkülönbélebb gonosz szándékokat tulajdonítják, olyan törekvéseket és tetteket, amelyek egyszerűen abból következnek, hogy ők képviselik a magyar nemzetiséget.

Az MKP-val szemben az SNS táplálja a legradikálisabb ellenérzéseket. Ez volt az a terület, ahol a leginkább egyértelművé vált, hogy a párt politikai krédója nem egyeztethető össze a liberális demokrácia alapelveivel. Az SNS az MKP-val szembeni kritika mellett korlátozó intézkedéseket szorgalmazott a párttal és képviselőivel szemben. Különbéle ürügyekkel újra és újra az MKP felosztatását követelte. 2002-ben, miután az MKP alelnöke, Duray Miklós Magyarországon beszédet mondott egy Fideszes választási gyűlésen, Slota azzal a beadvánnyal fordult az igazságügyi minisztériumhoz, hogy helyezték törvényen kívül a MKP-t, mivel az „az ország szétszakítására törekszik”. 2004-ben Slota ismét az MKP betiltását követelte. 2005-ben bejelentette, hogy beadványban kérte az MKP felosztatását, mivel véleménye szerint a párt arra készül, hogy Dél-Szlovákiában előbb az autonómiát nyilvánítsa ki, majd az országot Magyarországhoz anektálja. Slota kijelentette: pártjának fő politikai célkitűzése, hogy „véget vessen a magyar irredentisták terjeszkedési törekvéseinek”, és „betiltassa az MKP-t”.²⁸ 2006-ban azt követelte, hogy az MKP-t töröljék a bejegyzett pártok listájáról.

²⁸ SNS: Priority SMK nie sú slovenskými, ale maďarskými prioritami. (SNS: Az MKP-nak nem szlovák, hanem magyar prioritásai vannak.) *SITA hírügynökség*, 2005. január 9.

Az SNS idegen elemként ábrázolta az MKP-t, amely ellenséges érdekeket képvisel. A párt hisztérikusan ellenezte, hogy az 1998-as parlamenti választásokat követően az MKP-t meghívják a kormánykoalícióba, mondván, hogy ez halálos veszélyt jelent „Szlovákia alapvető nemzeti és államérdekeire”. Az MKP képviselőinek kinevezését a regionális végreható szervezetekbe úgy állította be, hogy olyanok kezébe játszották át a hatalmat, akiket Nagy-Magyarország visszaállításának elképzelése tart bűnkörében. A párt 2002-es választási kudarcát követően Slota a következő szavakkal ítélte el az MKP részvételét a kormánykoalícióban: „Most már nyitva az út a magyarok előtt irredenta céljaik elérésére.”²⁹

Slota véleménye szerint az MKP állítólag Szlovákia pusztaságát is ellenzi, célja a területi autonómia kivívása, majd végül a terület elszakítása. A MKP-nak a Beneš-dekrétumok ügyében kifejtett álláspontja Slota szemében „azoknak a terveknek a része, amelyek a bécsi döntés megerősítésére és a trianoni békeszerződés megszegésére irányulnak”.³⁰

Slota megváltoztatta korábban oly sokszor hangoztatott véleményét az MKP betiltásával kapcsolatban, és immár a választási törvény olyan változtatását szorgalmazta, hogy a magyarság egy nemzetiségi kvóta szerint mindössze egy helyet kapjon a törvényhozásban az addigi, arányosságon alapuló rendszer helyett. Az SNS képviselői igyekeztek azt a képet sugallni, hogy az MKP idegen politikai erő Szlovákiában, egy idegen állam és idegen szélsőségesek politikai eszköze. Amint Slota rámutatott, az MKP a magyarországi Fidesz meghosszabbított karja, a Fidesz viszont a radikális Jobbikat támogatja. Ez azt jelenti, mondta Slota, hogy a Fidesz áll a Magyar Gárda mögött, vagy-

²⁹ PSNS: Obavy pravých národniarov z účasti SMK vo vláde. (PSNS: A valódi nacionalisták tartanak az MKP koalíciós szerepétől.) *SITA hírügynökség*, 2002. szeptember 25.

³⁰ Slota: Postihnutých Benešovými dekrétmi malo odškodniť Maďarsko. (Slota szerint Magyarországnak kellett kompenzálnia azokat, akiket érintettek a Beneš dekrétumok.) *SITA hírügynökség*, 2007. augusztus 7.

is az MKP céljai egybecsengenek a Jobbik és a Magyar Gárda céljaival.³¹

Az MKP-ról szólva az SNS vezetői csak a legszörnyűbb jelzőket és negatív fordulatokat használják, mint például „supernacionalista, szélsőséges, Nagy-Magyarország-sovinizta párt, amelynek programatikus célja a szlovák államiség megszüntetése”; a párt „instabilitást és irredentizmust pumpál a közép-európai régióba”; „politikai rasszizmust terjeszt és akarral szítja az etnikai nyugtalanságot”, amelyhez „terrorista eszközöket” használ, és „a magyar kisebbséget... irredentista politikája túszaiként használja fel”; az MKP „aktuális célja Dél-Szlovákia politikai autonómiájának kiharcolása”; a „szélsőséges Jobbikot támogató Fidesz meghosszabbított karja”; olyan párt, amely „ellenzi a szuverén Szlovák Köztársaság létezését”, és amelynek „végső célja a területi elkülönülés”; olyan párt, amely „megkérdőjelezi a trianoni békeszerződést és a bécsi döntést akarja betartatni”. Az SNS vezetőinek szemében az MKP Szlovákia és a szlovákok legfőbb ellensége.

Az SNS a romakérdésben is a legradikálisabb nézeteket hirdeti a szlovákiai mainstream pártok közül. Folyamatosan táplálja a többségi populáció veszélyérzetét, amelyet a növekvő és nehezen beilleszkedő roma népesség láttán éreznek; a romák mentalitásának „specifikumait” hangsúlyozzák, és úgy állítják be őket, mintha teljesen inkompatibilisek lennének a nem romákkal. Ezekben az interpretációkban a romák privilégiumokat élveznek a többségi társadalommal szemben, mivel a többi állampolgárhoz képest nagyobb összegeket kapnak a szociális jóléti alapokból. Az SNS képviselői olyan intézkedéseket javasolnak, amelyek tovább növelnék a romák társadalmi kirekesztettségét és a többségi társadalomtól való elszigeteltségüket. Néhányan egészen odáig jutottak, hogy a legjobb az lenne, ha a romákat eltávolítanák az országból. 2000-ben az SNS alelnöke, Vítázoslav Móric arra szólította fel a kormányt, hogy a beilleszkedni képtelen romák számára állítson fel rezervátumokat. „Ha

³¹ Slota: Vznik Maďarskej gardy je veľmi nebezpečný precedens. (Slota szerint a Magyar Gárda létrejötte veszélyes precedens.) *SITA hírügynökség*, 2007. augusztus 30.

mi nem tesszük meg, húsz éven belül a cigányok teszik meg velünk – mondta. – Semmi törvénytelen nincs abban, ha rezervátumokba telepítjük a romákat; végül is az USA-ban is vannak indiánrezervátumok. Az értelmi fogyatékos gyerekek túlnyomó többsége a roma közösségekben születik... Miért lenne emberseges dolog, hogy hagyjunk egy idiótát idiótákat nemzeni, hogy engedjük az értelmi fogyatékosokat szaporodni, növelni nemzetünkben az idióták és visszamaradottak arányát?”³² 2002-ben Slota azt mondta, hogy pártja prioritásként kezeli „a cigánykérdés átfogó és gyors megoldását, a törvények végrehajthatóságát ezzel az etnikai csoporttal szemben, és azt, hogy megváltoztassák a romák gondolkodását, akik rengeteg gyermeket szülnek a segélyek és járadékok kihasználása végett.” Szembeszállnak azzal, „hogy a cigányok a szociális rendszert zaklatják, kemény és hathatós intézkedéseket” fognak hozni, és „egyértelműen azonosítják a problémákat és okaikat”.³³ Ezt olyan fordulatokkal nyomatékosította, mint „a cigányok etnikai privilégiumai”, vagy „az állami szociális ellátórendszer vérző sebei”.³⁴

2010-ben az SNS képviselői, köztük Slota, közszerepléseik során egyre-másra tettek romaellenes kijelentéseket. A 2010-es választási kampány során a párt rasszista felhangú, a romákkal szembeni gyűlöletet tápláló plakátokat vetett be.

A Magyarországgal való kétoldalú kapcsolatok: a gyűlölködő szomszéd esete

A szlovák–magyar államközi kapcsolatoknak különleges szerep jut az SNS kommunikációjában és mozgósítási stratégiájában csakúgy, mint gyakorlati politikálásában. Ez a kérdés a hazai politikai diskurzusnak éppúgy fontos része, akár csak a

³² SNS: Národníari chcú rezervácie pre Rómov. (SNS: A nacionalisták rezervátumokat akarnak felállítani a romáknak.) *SITA hírügynökség*, 2000. augusztus 4.

³³ PSNS k cigánskej karte. (PSNS a cigány kártyáról.) *SITA hírügynökség*, 2002. augusztus 8.

³⁴ PSNS: Pravú sebareflexiu správania sa Rómov namiesto kritiky. (PSNS: Valódi önreflexiót, nem kritikát a romák viselkedésében.) *SITA hírügynökség*, 2002. augusztus 8.

nemzeti történelem különféle aspektusairól és az etnikumok viszonyáról folytatott vitáknak. Kommunikációjuk során a nacionalisták jellemzően „tömbösített” megközelítést használnak, amelyben egy elképzelt koherens tömbbe préselik az országban élő magyar nemzetiségűeket, azok politikai képviselőit, a magyarokat mint nemzetet, Magyarországot mint országot, a magyar kormányt és végül a teljes magyar politikai színteret.

Az SNS hajlamos a kétoldalú szlovák–magyar kapcsolatokat az államok közötti rivalizálás és konfrontáció szemüvegén át nézni; az együttműködés eleme vagy teljesen hiányzik, vagy háttérbe szorul, vagy politikai ügyeskedésekben jelentkezik, hogy így igazolja a negatív álláspontokat. Újra meg újra előcítálja a nemzeti viktimizációt, nyíltan azzal vádolja Magyarországot, hogy be akar avatkozni Szlovákia belügyeibe, és az országban élő magyar kisebbséggel együttműködve be akarja vezetni az autonómiát, majd különféle, köztük irredenta eszközök segítségével ellenőrzése alá akarja vonni Szlovákia egyes részeit. A radikális nacionalisták még egy Szlovákia és Magyarország közötti háborús konfliktust sem látnak lehetetlennek.

Az SNS vezetői nemegyszer teljesen egyértelműen megmondták, hogy ők a szlovák–magyar kétoldalú kapcsolatok teljes hiányával lennének a leginkább elégedettek. Slota úgy írja le a magyar külpolitikát, mint „Nagy-Magyarországot célzó”, „bűnös”, „soviniszta” politikát. Miután Magyarország 2002-ben elfogadta az úgynevezett státustörvényt, az SNS képviselőinek egy Slotához hű csoportja javaslatot nyújtott be a Szlovákia és Magyarország közötti jószomszédsági és együttműködési alapszerződés felmondására, majd utóbb Slota maga is e szerződés megszüntetésére buzdított. Felszólította a kormányt, hogy hívják vissza Szlovákia budapesti nagykövetét, és függesszék fel a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, amennyiben a magyar kormány nem fogadná el a szlovák követeléseket a magyar státustörvény szlovákiai alkalmazásával kapcsolatban; Slota ezeket a követeléseit 2003-ban és 2004-ben is megismételte. Mikor Gyurcsány Ferenc magyar miniszterelnök 2005-ben az autonómiáról beszélt, Slota ismét a diplomáciai kapcsó-

latok felfüggesztését követelte, illetve azt, hogy „a magyarokat rúgják ki Szlovákiából”.³⁵

Az SNS képviselőinek Szlovákia „megvédelmezésére” vonatkozó konkrét javaslatai azt mutatják, hogy a párt teljesen figyelmen kívül hagyja a Szlovákiát és Magyarországot összekötő szövetséges és partneri viszonyokat, amelyek abból erednek, hogy mindkét ország a NATO és az EU tagállama. „A szlovák csapatoknak Szlovákia déli határait kellene védeniük az autonómiaötkérésekkel szemben, nem pedig albán bűnözőkre vigyázniuk (Koszovóban), akik leginkább a drogcsempészsben és a fehér rabszolgákkal való kereskedésben jeleskednek” – jelentette ki Slota 2005-ben.³⁶ 2008 augusztusában azt követelte: fokozzák a szlovák katonák kiképzését, hogy védekezhessenek Orbán Viktorral szemben, aki Szlovákiát újabb Koszovóvá akarja változtatni. 2008 szeptemberében Slota nyilvánosan bírálta a Szlovákia és Magyarország közötti vasúti kapcsolatok fejlesztésének terveit, rámutatva, hogy az Ipolyra tervezett hídton egyszer majd a magyar harckocsik gördülhetnek át Szlovákia területére.

2010-ben Slota ismételten leszögezte, hogy Magyarország fegyveres konfliktust tervez Szlovákia ellen, és a szlovák hadsereg hadra foghatóságának fejlesztését követelte. Az SNS képviselői által használt agresszív vádaskodó retorikában Magyarországot nem partnernek és szövetséges államnak tekintik, hanem Szlovákiával ellenséges országnak, amelynek terjeszkedési szándékait minden lehetséges eszközzel és módon vissza kell verni. Az SNS azt követelte, hogy a szlovák kormány tegyen különféle lépéseket Magyarországgal szemben, válaszul annak „ellenséges” megnyilvánulásaira (így például követelték, hogy a kormány hívja vissza budapesti nagykövetét, idéztesse Magyarországot a Nemzetközi Bíróság elé, erősítse meg a déli határ őrizetét). A magyar politikusok egyes beszédeire válaszul

³⁵ Slota: Podá návrh na generálnu prokuratúru na zrušenie SMK. (Slota: Beadvánnyal fordulok a külügyminisztériumhoz.) *SITA hírügynökség*, 2005. január 20.

³⁶ Slota: Južné Slovensko by mali pred autonómiou chrániť vojaci. (Slota: a csapatoknak Dél-Szlovákiát kellene védelmeznie az autonómiával szembe.) *SITA hírügynökség*, 2005. január 13.

az SNS újra és újra a parlament rendkívüli ülésének összehívását javasolta. 2010 májusában Slota kijelentette, hogy az SNS potenciális agresszort lát Magyarországon.

Ez a radikalizmus tovább erősödött a magyarországi parlamenti választásokat követően, amelyek eredményét „rossz hírnék” tekintették Szlovákiában. Egy interjúban Slota Hitlerhez hasonlította az új magyar miniszterelnököt, Orbán Viktort,³⁷ és az SNS szisztematikusan hangoztatta a magyarelles érzelmek fokozódását a kettős állampolgársággal kapcsolatban. A magyar állampolgárság kiterjesztéséről szóló törvényt a Nagy-Magyarország felújítása iránti szándékként értékelte. A „magyar veszély” az SNS 2010-es választási kampányának is egyik fő motívuma maradt. A választásokat követően, ellenzékbe szorulva, a párt „engedékenységgel” vádolta az új kormányt, amely szerinte „helytelen jóindulatot” mutatott Magyarország irányában, amely pedig „felforgató tevékenységre készül a szlovák államiság ellen.”

A nemzeti történelem interpretációja: az autoritarizmus és a „nemzeti” értékek előnyben részesítése a demokráciával és az egyetemes alapelvekkel szemben

A nacionalisták, így az SNS is, hajlamosak mitologizálni és etnicizálni a nemzeti történelmet, az adott nemzetet a valóságosnál ősbibbnek tételezni, etnogenezisét a lehető legmesszebbre visszavetíteni, az önkényuralmi történelmi szereplőket pozitívan értékelni, és előnyben részesíteni azokat a korszakokat, amikor a nemzetet autoriter rezsimek irányították.

A nacionalisták szándékait mutatja egyes történelmi korszakok mitologizálása. Ezek közé tartozik az „ősi szlovákok” mítosza, amelynek kidolgozásával megváltozott volna a szlovák etnogenezissel kapcsolatos bevett tudományos felfogás. 2006 és 2010 között, kormányzó pártként, az SNS az „ősi szlovákok” koncepcióját támogatta, ahol a Nagymorva Birodalom lett vol-

³⁷ SNS: Orbán sa správa ako Hitler. Hrozí vojna. (SNS: Orbán Hitlerként viselkedik: a háborús fenyegetés valóságos.) *Aktualne.sk*, 2010. május 5.

na az első szlovák állam, élén Szvatopluk „királlyal”. Bár e késő koncepció legfőbb politikai védelmezője a Smer-SD pártot vezető Robert Fico miniszterelnök volt, az SNS teljes mellszéllességgel támogatta, hogy az elképzelés bekerüljön a nyilvános diskurzusba.

Az SNS vonzódását az önkényuralmi színezetű, „nemzeti elkötelezettségű” figurák iránt jól mutatja igyekezete, hogy elérje Andrej Hlinka érdemeinek törvénybe iktatását. Hlinka katolikus pap volt, és a 20. század első felének egyik szlovák politikai vezetője. Tekintélyelvű nemzeti-konzervatív populista volt, a Szlovák Néppárt alapítója, amelyet később Hlinka Szlovák Néppártjává nevezetek át (HSL'S). Az 1930-as évek során, még Hlinka életében, a párt átvette a fasiszta retorikát és ideológiát, és 1939-ben a náci Németország politikai szövetségeseként a szlovák demokratikus kormányzás sírásójává lett. 1939 és 1945 között a HSL'S a „független” szlovák állam totalitárius rezsimjének vezető ereje volt, amely a nürnbergi törvények által inspirált faji törvényeket vezetett be, és aktívan együttműködött Hitler Németországával a holokausztban (pl. a zsidó tulajdon „árjásításával”, a zsidók megfosztásával polgári jogaiktól, végül pedig abban is, hogy Szlovákia területén kívüli haláltáborokba deportálják őket). Bár maga Hlinka nem sokkal a háborús szlovák állam létrejötte előtt meghalt, és így közvetlenül már nem vehetett részt annak politikájában, kétségtelenül nagy szerepet játszott a szlovák klerikális fasizmus ideológiai és politikai alapjainak megteremtésében.

2007-ben az SNS azt javasolta, hogy Hlinkának adományozzák „a nemzet atyja” titulust. Hlinka pozitív ábrázolását annyira vitathatatlaná kívánták tenni, hogy az, ha érvényesítik, már a tudományos kutatás vagy a közbeszéd korlátozását is jelenthette volna. Ezzel párhuzamosan az SNS indítványozta, hogy büntessék „Hlinka nevének meggyalázását”.

Az SNS ama kezdeményezését, hogy iktassák törvénybe Hlinka érdemeit, a kormánykoalíció más pártjai is támogatták, és sikerült olyan légkört teremteni a parlamentben, hogy a törvény ellen szavazók úgy tűntek, mintha nem lennének lojálisak Szlovákiához. A Hlinka-féle törvény esete jól mutatta, hogy az

SNS kormányzati részvétele rányomja bélyegét a teljes társadalmi légkörre és a közbeszédre, különösen azáltal, hogy erősíti a nacionalizmust, és a „nemzeti” (nacionalista) témákat a margóról közvetlenül a közbeszéd főáramába löki.

Az SNS túlnyomórészt elítéli a demokratikus Csehszlovák Köztársaság korszakát (1918–1938). Képviselői különösen az egységes csehszlovák nemzet koncepcióját vetik el, amely véleményük szerint a szlovákok diszkriminációjához vezetett. Olyan politikai koncepciónak tekintik a csehszlovákizmust, amelyet a szlovákok feletti dominancia érdekében találtak ki. Különösen a korszak kulcspolitikusainak (T. G. Masaryk, E. Beneš) hiányosságait hangsúlyozzák előszeretettel, ugyanakkor ténylegesen negligálják azt a tényt, hogy ez az időszak a demokratikus fejlődés és a relative magas szintű politikai szabadság és emberi jogok korszaka volt. A párt hevesen ellenzi, hogy az első Csehszlovák Köztársaság kikiáltásának évfordulója (október 28.) a független Szlovákiában is nemzeti ünnep legyen. Slota többször is elmondta már, hogyan vélekedik M. R. Štefánik tábornoknak, az első Csehszlovák Köztársaság egyik alapítójának 1919-ben bekövetkezett haláláról. Szerinte Štefánikot Eduard Beneš parancsára ölték meg, „a cseh hadsereg tisztjei lötték agyon”.³⁸

Különleges helyet kap a történelmi események között a második világháborús szlovák állam kialakulása és léte, és ennek értelmezései igen fontos szerepet játszanak Szlovákia társadalmi-politikai gondolkodásának alakulásában. A Szlovák Köztársaság hivatalos doktrínája ezzel kapcsolatban azon az antifasiszta hagyományon alapul, amelyet az 1944-es szlovák nemzeti felkelés testesít meg. Így a modern Szlovák Köztársaság a csehszlovák föderáció örökösének számít, és sem jogi, sem pedig politikai tekintetben nem utóda az 1939 márciusában proklamált világháborús Szlovákiának. Mindazonáltal 1989 óta az 1939–1945 közötti időszak egyfajta revizionista értelmezése a nemzeti történelemről szóló politikai és közbeszéd részévé vált.

³⁸ SNS: Mali by sme oslavovať výročie černovskej tragédie, nie vznik ČSR. (SNS: Inkább a ernovai tragédia évfordulójáról kellene megemlékeznünk, mint a Csehszlovák Köztársaság alapításáról.) *SITA hírügynökség*, 2010. október 29.

E felfogásnak lényeges része az a tézis, hogy a háborús állam (amelyet „az első Szlovák Köztársaságnak” is neveznek) *de facto* a modern Szlovák Köztársaság elődje volt, illetve az igyekezet, hogy a profasiszta HSL'S által létrehozott totalitáriánus rezsimet elválasszák magától az államszervezettől, kedvezőbb fényben ábrázolják az akkori Szlovákia életét, alábecsüljék a rezsime elnyomó, antidemokratikus és rasszista jellegét, elkenjék a háborús bűnök felelősségét, köztük a zsidók deportálásáért való felelősséget, amelynek során a hazai szervek a deportáltakat kiszolgáltatták német partnereiknek (vagyis a náci Németországnak), és végül, hogy hangsúlyozzák az államot vezető elnök, Jozef Tiso pozitív szerepét.

Ez a háborús Szlovákia iránti kifejezett vonzalom közvetett vagy közvetlen konfrontációkat eredményez bizonyos vélemény- vagy identitás csoportokkal, így például az antifasiszta vagy liberális-demokratikus értékeket vallókkal, a közös csehszlovák államiság támogatóival, a zsidókkal, a romákkal, a csehekkel, a nem katolikusokkal stb. 1989 után az 1939–1945 közötti időszak revizionista értelmezését elsősorban a nacionalista irányultságú kulturális szövetségek és személyiségek (köztük néhány történész) tartották fenn, a *Matica slovenská* vagy éppen a katolikus egyházi vezetők jelentős része – a pártok közül pedig leginkább az SNS.

Az SNS rögtön megalakulása után hangoztatni kezdte a második világháborús szlovák államiságról alkotott pozitív véleményét, és ezt akkor is fenntartotta, mikor kormányra került. 1998 márciusában nyilatkozatban tiszteltgett a szlovák állam 1939. márciusi kikiáltása előtt, és azt a modern szlovák nemzet első szuverén államiságaként üdvözölte. Az SNS szerint 1939. március 14-én „jól láthatóvá váltak azok a keresztény értékek, amelyekre a szlovák nemzetnek építkeznie kell”.³⁹

Az SNS volt az a párt, amelyik támogatta a történész Milan Ďurica revizionista szemléletű tankönyvének, a *Szlovákia és a szlovákok történetének* bevezetését az általános iskolákban. Malíková (Belousovová) úgy beszélt erről a könyvről – amelynek

³⁹SNS o slovenskom štáte. (Az SNS a szlovák államról.) *Sme*, 1998. március 16.

szerzője igazságosnak tartja a zsidók deportálását Szlovákiából a haláltáborokba –, mint „Szlovákia történetének igen értékes és objektív” áttekintéséről.⁴⁰ 1998 áprilisában az SNS képviselője azt állította Jozef Tisóról, hogy „mártír, aki a nemzetet és a kereszténységet védelmezte a bolsevizmussal és a liberalizmussal szemben”, és az 1939–1945 közötti szlovák társadalmi-politikai berendezkedésről azt mondta: „Az a koncepció, hogy a katolikus szociális tanítások szellemében, a parlament kiegyensúlyozó szerepével elegyítve egy harmonikus korporatív államot hozzanak létre, szociális érzékenység szempontjából maga mögé utasította a korabeli Európa fejlettségét.”⁴¹ 1998 októberében Slota nyíltan Tiso rehabilitálását követelte, kijelentve, hogy „egyszerűen aljas ostobaság azt állítani, hogy a háborús szlovák állam 1939–1945 között fasiszta lett volna”.⁴² Az SNS szóvivője, Rafaj megkérdőjelezte, hogy a „klerikális fasiszmus” terminus használható lenne a szlovák államra, sőt kétségbe vonta magának a „fasiszmus” szónak az alkalmazhatóságát is, mivel azt szerinte csak a kommunista propaganda találta ki, és „bármire ráaggatták, ami szemben állt a kommunizmussal”.⁴³ 1996-ban Bartolomej Kunc parlamenti képviselő, az SNS Keresztény Politikai Szakértői Klubjának elnöke nyíltan helyeselte a zsidókérdés második világháború alatti megoldását Szlovákiában. A NOVA tévécsatornának adott interjújában szociális-gazdasági „érveléssel” magyarázta véleményét: „A Szlovák Köztársaság nem rasszista törvényekre épült. Azokat a gazdasági aspektusokat, amelyekre ön láthatóan gondol, már a zsidótörvény elfogadását megelőzően is alkalmazták, és ezek alapján történtek utóbb olyan dolgok, mint az elköltöztetés (mármint a zsidóké Szlovákiából. – G. M.). Ez egyfajta próbálkozás volt,

⁴⁰ Ďuricova kniha môže byť neprijemná pre tých, ktorí sa boja pravdivej histórie, tvrdí SNS. (Ďurica könyve kellemetlen lehet mindazoknak, akik tartanak a valódi történelemtől, mondja az SNS.) *Sme*, 1997. június 27.

⁴¹ SNS vyzýva na spoluuctenie si pamiatky J. Tisu. (Az SNS Jozef Tiso tiszteletére szólít fel.) *Sme*, 1997. április 19.

⁴² J. Slota vyzval na rehabilitáciu dr. Tisa. (Az SNS Dr. Tiso rehabilitálását követeli.) *Sme*, 1998. október 7.

⁴³ Rafaj, R.: Pravda nie je jednostranná, alebo nediskreditujte sa sami ľžou. (Az igazság nem egyoldalú, avagy ne hiteltelenítsd el magad hazugságokkal.) *Národná obroda*, 1998. október 22.

hogy javítsanak egy rossz berendezkedésen, ti. azon, hogy a nemzeti vagyon túl nagy része halmozódott fel kevesek kezében, akik csupán a lakosság 3,6 százalékát adták. A vagyon a zsidók kezében halmozódott fel, és ennek megvoltak a maga jellegzetességei. Ha valaki itt élt ugyan, de nem tanulmányozta alaposan a kérdést, nem is volt ennek tudatában. Mindez ténylegesen a szlovák emberek kizsákmányolását és elnyomorítását jelentette, vagyis hogy a nemzeti vagyon és tulajdon a polgárok egy kis részének kezébe került.⁴⁴

2000-ben Slota védelmébe vette a žilina-i önkormányzatot, amely emléktáblát avatott Jozef Tisonak. Azt állította, hogy más országok is tisztelegtek fasiszta vezetőik előtt: „A magyar fővárosban Horthy [szobor van], aki jókora fasiszta volt a maga idejében. Olaszország-szerre számtalan Mussolini-mellszobrot látni, Németországban és Ausztriában egy rakás különféle tábla tiszteleg Hitler emléke előtt.”⁴⁵ Két évvel később Slota azt követelte, hogy „Tiso kivégzésének körülményeit, az összes erről szóló valódi információt tegyék hozzáférhetővé a szlovák nép számára”. Kijelentette, hogy amennyiben beigazolódnak a sejtések, hogy a pert politikai ügyeskedések és igazságtalanságok sora jellemezte, Tisót rehabilitálni kell. Slota Tiso vád alá helyezését és kivégzését „vendettának” nevezte, olyan „gyilkosságnak”, amelyet „a csehek és a kommunisták rendeltek el”.⁴⁶ Slota akkor is nagy visszhangot váltott ki, amikor a tisói szlovák államot mint a szlovákok túlélésének garanciáját védelmezte, azt állítva, hogy ez az állam „védte meg a nemzetet attól, hogy a német és a magyar szlávellenes fasizmus áldozata legyen”. 2005-ben Rafaj szerint „eljött az idő, hogy teljes társadalmi elfogadottságot és elismertséget kapjon a legelső szlovák állam megalakulása 1939. március 14-én”. A háborús Szlovákiát

⁴⁴ Oficiálne miesta na slová poslanca B. Kunca v TV NOVA o Tisovom režime zatiaľ nereagovali. (A hatóságok még nem reagáltak Bartolomej Kuncnak a TV NOVA-ban adott interjújára.) *Sme*, 1996. május 30.

⁴⁵ Slota: Aj v Nemecku sú tabule na oslavu Hitlera. (Slota: Németországban emléktáblák tisztelegnek Hitler előtt.) *Sme*, 2000. február 29.

⁴⁶ Slota: PSNS žiada zverejnenie všetkých okolností popravy J. Tisu. (Slota: a PSNS azt követeli, hogy Tiso kivégzésének körülményeit hozzák nyilvánosságra.) *SITA hírügyökség*, 2002. április 18.

abba az „örökös törekvésbe” illesztette, hogy „a nemzet saját országában államot alkotasson”.⁴⁷

A SNS vezetőinek az „első szlovák államról” alkotott pozitív képe persze automatikusan visszatükröződik abban is, hogy milyen negatív véleményük van az antifasiszta szlovák nemzeti felkelésről. 2002-ben Slota kijelentette, hogy a nemzeti felkelés a kommunista totalitarizmusban gyökerezett, célja pedig az volt, hogy az országot szovjet csatlóssá tegyék. Állítása szerint a felkelést „40 évig a vörös totalitarizmus hirdetésére használták fel... és elveszítette minden erkölcsi hitelét”.⁴⁸

Utóbb az SNS véleménye kissé módosult a szlovák nemzeti felkeléssel kapcsolatban. 2004-ben például Belousovová a „szlovákok fasizmus elleni harcának” nevezte, de ugyanakkor visszautasította, hogy a felkelés a szlovák állam ellen tört volna ki. 2006 augusztusában ugyanő leszögezte, hogy az SNS fejet hajt azon áldozatok százai és ezrei előtt, akiket „a romlott fasiszta ideológia és követői” elleni harc követelt.⁴⁹

Ám az SNS néhány ismert képviselője még mindig a háborús szlovák állam és Tiso elnök „pozitív” vonásait szereti hangsúlyozni. Az SNS parlamenti frakciójának vezetője, Rafaj, Tisót a szlovák történelem három legnagyobb alakja közé helyezte, Milan Rastislav Štefánik és Andrej Hlinka mellé. 2007-ben az SNS egyik parlamenti képviselője, Jozef Rydlo azt mondta, hogy 1939. március 14. (a szlovák állam kikiáltásának a napja) fontos pont Szlovákia történetében. Véleménye szerint „Tiso nélkül ma nem létezne szlovák nemzet”.⁵⁰ Azt is hozzátette, hogy Tiso „a 20. századi szlovák történelem legnagyobb személyisége”. Az Alkotmány Napjának ünnepén pedig Rydlo arról beszélt, hogy

⁴⁷ SNS: 14. marec 1939 – historický fakt prvej slovenskej štátnosti. (SNS: 1939. március 14 – az első szlovák állam történelmi tényei.) *SITA hírügynökség*, 2005. március 13.

⁴⁸ PSNS: SNP sa položili základy komunistickej totality a sovietskej satelizácie. (PSNS: A nemzeti felkelés alapja a kommunista totalitarizmus és a szovjet szatellitává válás.) *TASR hírügynökség*, 2002. augusztus 28.

⁴⁹ SNS: Stanovisko k informáciám o oslavách 62. výročia SNP. (SNS: reakciók a szlovák nemzeti felkelés 62. évfordulójának megünnepléséről.) *SITA hírügynökség*, 2006. augusztus 30.

⁵⁰ Poslanec SNS obhajuje Tisa. (AZ SNS képviselője Tisót védelmezi.) *Sme*, 2007. február 9.

az első valódi szlovák alkotmány az 1939-ben elfogadott volt, ezzel azt próbálva sugallni, hogy a jelenlegi Szlovák Köztársaság a háború alatti szlovák állam örököse.

A fenti ellentmondásos állásfoglalások jól illusztrálják az SNS vezetőinek képét Szlovákia második világháborús történetéről, amelyről megannyi zavaros és kétértelmű koncepció van forgalomban. Noha a legutóbbi években az SNS vezetőinek nyilatkozataiban nem tapasztalhatók szándékolt profasizta felhangok, kétségkívül az a szándékuk, hogy megfeleljenek a nacionalista irányultságú szavazók elvárásainak: azokénak, akik az első szlovák államot a valódi „patriotizmus” képviselőjeként pozitív fényben akarják látni.

Az olyan ultranacionalista pártok, mint az SNJ vagy az SL'S, nyíltan csodálják a klerikális-fasiszta államot és elnökét, Tisót, akit a szlovák nemzet megmentőjeként aposztrofálnak, és örökségét igyekeznek a közbeszéd legitim részévé tenni. Az SL'S még arra is felszólította az összes szlovákiai politikai pártot: egyesüljenek úgy, ahogy 1938 októberében a klerikális-fasiszta HSL'S erővel magába olvasztotta a legtöbb pártot, a többit pedig betiltotta, jelentős lépést téve ezzel az antidemokratikus uralom felé. Az SL'S szerint ez a lépés „a nemzet egészének megmentésére szolgált”.⁵¹

Mindenesetre kiderült, hogy a radikálisok és az ultranacionalisták által átkonvertált történelmi revizionizmus valószínűleg nem a pártok leghatékonyabb mozgósítási eszköze. Az elmúlt másfél évtizedben végzett reprezentatív közvélemény-kutatások nemigen mutatnak pozitív elmozdulást a szlovák nacionalisták által ikonnak tekintett történelmi személyiségek (pl. Andrej Hlinka vagy Jozef Tiso) megítélésében. Épp ellenkezőleg: úgy tűnik, egyre kevesebben vannak róluk kedvező véleményvel; a negatív megítélés pedig éppen Tiso esetében különösen tartósnak látszik.

⁵¹ Elérhető: <http://www.hsls.sk/>. Letöltve 2014. 07. 10.

2. táblázat. Nacionalista történelmi személyek elfogadottsága (%)

	Pozitív személyiség			Egyformán pozitív és negatív			Negatív személyiség		
	1993	1997	2007	1993	1997	2007	1993	1997	2007
Andrej Hlinka	44	42	33	18	13	18	25	13	24
Jozef Tiso	25	21	18	18	19	29	42	32	45

Forrás: FOCUS, 1993. október; IVO, 1997. január és 2007. október.

Az SNS konzervatív, jobboldali, antikommunista pártnak nevezi magát, és kritikusan szemléli a kommunista rezsim időszakát (1948–1989). Mindazonáltal leginkább azért ítéli el a kommunista uralmat, mert a rezsim, úgymond, idegen volt a szlovákoktól. Az SNS szerint csak kívülről erőltették rájuk (akár a csehek, akár a szovjetek). A kommunista korszak bírálatában az SNS-t sokkal inkább az foglalkoztatja, hogy a szlovákoknak akkor nem volt megfelelő lehetőségük a nemzeti fejlődésre, mint az, hogy az ország a demokrácia és a politikai szabadság hiányától szenvedett.

A szélsőségesek; világképük és aktivitásuk

A szélső jobboldalt, vagy jobboldali szélsőségeséget, a szlovákiai pártpolitikában egyetlen hivatalosan bejegyzett párt, a parlamenten kívüli L'SNS (*Ludová strana-Naše Slovensko* – Néppárt–Szlovákiánk; korábban *Slovenská pospolitost'* – Szlovák Közösség) képviseli. A pártpolitikán kívül pedig van még számos különféle kezdeményezés, csoportosulás és be nem jegyzett szerveződés, amelyek együttesen egyfajta társadalmi mozgalmat alkotnak, és többnyire adott helyzetekben erősödik fel a tevékenységük.

A szlovák szélsőjobb politikai krédójának alapelemei nyíltan antidemokratikusak, liberális- és baloldal-ellenesek. Az etnikai és faji homogenitást pártolják, a fehér bőrűek felsőbbrendűségét hirdetik, különféle szolidaritásokat (köztük a pánszláv

szolidaritást) támogatnak, korporatív államot, autoriter vagy totalitárius rezsimet követelnek, és támogatnák az erőszak alkalmazását ideológiai és politikai ellenfeleikkel, illetve bizonyos társadalmi csoportokkal szemben.

A szélsőjobboldali L'SNS indult a 2010-es országgyűlési választásokon, és 33742 szavazó támogatta. A párt nem érte el a parlamentbe kerüléshez szükséges 5 százalékos küszöböt, illetve a 3 százalékot sem, amely fölött az állami költségvetésből pénzt kapnak a pártok választási költségeik egy részének fedezésére. Mindazonáltal ez volt a legjobb eredmény, amit az ultranacionalista vagy szélsőséges erők 1990 óta elértek. Korábban, a 2009. novemberi regionális választásokon a párt tényleges vezetője, Marián Kotleba független jelöltként indult a Banská Bystrica-i kerület elnöki posztjáért, és 10,03 százalékot (13 629 szavazatot) szerzett.

Úgy látszik, hogy a körülmények kedvező együttállása esetén az L'SNS profitálni tud a „mainstream” nacionalista SNS esetleges meggyengüléséből, mivel a szélsőségesek aktivista taktikáikkal egyértelműen arra töreksenek, hogy magukhoz csábítsák az SNS szavazóbázisának radikális magját. Afféle félig-meddig pártként az L'SNS-nek nincs meg az összes eszköze ahhoz, hogy releváns politikai formációként működjön (hiányoznak az országos pártstruktúrák, a hivatásos pártapparátus, az értékelhető értelmiségi háttér, a kidolgozott program, a komolyabb tagság, a megfelelő választói támogatás, a koalíciós potenciál stb.). Ezért a szervezet fokozatosan kifelé fordította szekerének rúdját a „kiüresedett” pártpolitikából.

Az L'SNS elődjét, a *Slovenská pospolitost' – Národná straná* (Szlovák Közösség–Nemzeti Párt) a Legfelsőbb Bíróság az alkotmány megsértése miatt 2006-ban feloszlatta. 2005-ben jegyezték be hivatalos pártként, de 2006 márciusában a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy működése nem fér össze a hatályos törvényekkel, mivel a pártalkotmány „Korporatív állam” című cikkelye alapján meg akarták vonni a lakosság bizonyos csoportjainak választójogát – ez pedig az alkotmányban is rögzített alapvető polgári joggyenlőséget sértette.

A *Slovenská pospolitost'* (SP) eredetileg 1995-ben alakult, és akkor még civil szervezetként jegyezték be. A kormány 2008-ban a civil szervezetet is be akarta tiltani, sikertelenül. 2008 végén a belügyminiszter hatálytalanította a szervezet bejegyzését, ám procedurális szempontból a minisztérium eljárása igencsak aggályos volt. Az SP haladéktalanul a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett, amely 2009 júliusában megállapította, hogy a belügyminisztérium megszegte a vonatkozó jogszabályokat. Következésképpen megsemmisítette a belügyminiszter hatálytalanító határozatát, és az ügyet visszautalta a minisztériumhoz. Az SP szabályosan bejegyzett civil szervezetként folytathatta tevékenységét. A szélsőségesek ezt komoly győzelemként értékelték.

A bírósági döntés a pártpolitika szintjén is ösztönzőleg hatott a szélsőségesek tevékenységére. Bár formálisan nem sikerült pártjukat az eredeti néven újjáalakítani, vagy éppen egy új pártot létrehozni, végül sikeresen megkerülték a lehetséges törvényi korlátokat, és úgy kapaszkodtak vissza a politikai életbe, hogy átvették egy már létező, bejegyzett marginális politikai párt vezetését. Ezt követően átnevezték az elhódított pártot, és arra használták, hogy bekerüljenek a hivatalos politikai játékterre. 2009-ben a feloszlott SP–NS tagjai, illetve a *Slovenská pospolitost'* civil szervezet tagjai beléptek a Borbarátok Pártjába, majd annak nevét kétszer is megváltoztatták (először *Ludová strana sociálnej solidarity* – A Társadalmi Szolidaritás Néppártja –, majd *Ludová strana – Naše Slovensko*, vagyis Néppárt–Szlovákiánk lett a neve).

Az SP-nek az államról és a társadalomról vallott koncepciójában számos, a szlovák nacionalistákra általában jellemző vonás volt jelen, ám ezeket a legradikálisabb és legbrutálisabb formában fejezte ki: az etnikai (vagy akár faji) alapelv csodálatát, a polgári alapelvek elutasítását, a demokratikus renddel szembeni gyűlöletet, a tekintélyelvűséghez való vonzalmat, az ideológiai intoleranciát. Hivatalos kiáltványa szerint az SP „az évezredek szlovák és szláv hagyományok talaján” állt. A párt „mindazon szlovákok természetes szövetsége, akik az ősi szláv és szlovák kulturális, történelmi és spirituális hagyomá-

nyok szellemében gondolkodnak és cselekednek. A *Slovenská pospolitost'* Ľudovít Štúr szellemét hordozza, és a szlovák nemzet összes nagy alakját; a szlovák nemzeti érdekek kérlelhetetlen védelmezőjeként ismert.⁵² Az iromány szerint „az SP megalapítása után azonnal teljes erővel nekilátott, hogy azonosítsa és megmutassa azokat a Szlovákiára leselkedő veszélyeket, amelyeket idegen [érdek]csoportok vagy szupranacionális intézmények irányítanak”.

Az elmúlt évek során az SP (pártként is, civil szervezetként is) számos olyan nyilvános eseményt szervezett (többnyire a háborús szlovák államról és annak vezetőiről megemlékezve), amelyeken a párt tagjai és szimpatizánsai (köztük az „autonóm nacionalisták”) nyíltan kifejezhették gyűlöletüket a kisebbségekkel (pl. a zsidókkal és a romákkal), a liberálisokkal vagy a nyugati országokkal (különösen az USA-val és Izraellel) szemben, és fennen hangoztathatták hűségüket a klerikális-fasiszta rezsim öröksége iránt. Az efféle gyűlések résztvevői általában a Hlinka Gárda Rohamosztagosainak (PO HG) egyenruhájára hasonlító uniformisban parádéznek – ez a gárda volt a Tiso-féle rezsim paramilitáris erőszakszervezete.

Egy időre a szervezet az országban működő szélsőséges, szélsőjobboldali mozgalom *de facto* vezetőjévé avanzsált. Nyíltan arra törekedett, hogy a mainstream politikába injekciósza sovinizmuson és ideggyűlöleten alapuló elképzeléseit, a népesség jelentős csoportjait egészében megfossza politikai és polgári jogaitól, megváltoztassa a politikai rezsim jellegét, és a parlamentáris demokrácia helyére egy antidemokratikus rendszert helyezzen.

2009-ben az SP honlapján közzétették az új, *Naše Slovensko* (Szlovákiánk) nevű párt programatikus célkitűzéseit. Az új párt kifejezte szándékát, hogy a fennálló parlamentáris rendszert „a közvetlen demokrácia rendszerével” váltsa fel, megszüntesse az elnöki posztot, leállítsa a harmadik világ országaiba irányuló humanitárius segélyeket, az országot kiléptesse a NATO-ból

⁵² Kotleba: Ak vláda nebude konať, Michalaňany zopakujeme aj inde. (Kotleba: Ha a kormány nem cselekszik, akkor majd megismételjük Michalaňanyt más-hol.) *SITA hírügynökség*, 2009. augusztus 11.

és „más olyan szervezetekből, amelyek korlátozzák a szlovák nemzet szabadságát és fejlődését”, valamint Nemzeti Gárda néven milíciát állítson fel. Ezek mellett több, később részletezendő „megfelelő intézkedést” követelt még „az oktatás, a kultúra, a külpolitika és a bevándorlási politika terén, amelyeknek célja, hogy megállítsa a szlovák nemzet további identitásvesztését”.⁵³

2009 nyarának végén az SP nyilvános gyűléseket szervezett a „roma terror” elleni tiltakozásul (leginkább Kelet-Szlovákiában). Képviselői hangoztatták, hogy szervezetük valódi „nemzeti párt”. Támadták az SNS vezetőit, az SNS-t pedig a „nemzeti ügy” és a „hazafias erők” árulójának kiáltották ki. Bár az SNS vezetői az SP-vel szemben szélsőségeség-ellenes retorikát használtak, de a párttal szembeni kritikájuk nem igazán az SP szélsőséges nézeteit támadta, hanem sokkal inkább az a félelem érződött benne, hogy amennyiben az SP törvényesen működő párttá válik, elhódíthatja az SNS „nemzeti irányultságú” szavazóit. 2010 decemberében a szlovák média arról tudósított, hogy azt az Ivan Ružičkát választották az SNS trnavai regionális szervezetének vezetőjévé, aki 1996-ban alapítója, majd első elnöke volt az SP-nek. Ružička elnökségének idején az SP lapjában holokauszttagadó írások és különféle neonáci csoportok elveit hirdető cikkek jelentek meg.

Egy másik ismert szlovák szélsőséges csoport az Új Szabad Szlovákia (*Nové slobodné Slovensko* – NSS) nevű civil szervezet. Az NSS által 2009-ben szervezett nyilvános gyűlések jellemző módon egyes, gondosan szelektált történelmi figurákról és eseményekről emlékeztek meg: a szlovák bábálland megalapításáról, a háborús bűnökért elítélt Tiso haláláról, a tisói állam számos katonai és politikai vezetőjének születésnapjáról, a Magyarországgal 1939-ben vívott „kis háborúról” (vagyis Spišská Nová Ves város bombázásáról), vagy éppen a NATO 1999-es bombatámadásairól az egykori Jugoszlávia ellen, Koszovó és Szerbia szétválásáról stb.⁵⁴

Az SP–NS 2006-os feloszlata arra kényszerítette a nyíltan fasiszta jobboldali szervezetek támogatóit, ideértve a neo-

⁵³ <http://pospolitost.wordpress.com/> letöltve 2014. 07. 10.

⁵⁴ Elérhető: <http://nss.sk>

náci csoportok tagjait is, hogy ismét az elkülönült, autonóm sejtek stratégiáját kövessék, amelyeknek *de facto* horizontális parancsláncait az akciók koordinálása fűzi össze. Az „autonóm nacionalizmus” vagy „vezető nélküli ellenállás” e modelljét a Nemzeti Ellenállástól (*Národní odpor* – NO), azaz a Cseh Köztársaságban működő szélsőjobboldali militánsok csoportjától vették át. Nem sokkal később a szlovák radikális nacionalista csoportosulások hozzáfogtak a Szlovák Nemzeti Ellenállás (*Národný odpor Slovensko* – NOS) kialakításához, amely ugyanezt a stratégiát alkalmazta.⁵⁵

A csehországi NO fokozatosan fejlődött a szélsőségesek, neonácik és rasszista skinhead-csoportok egyfajta informális hálózatává. Számos látványos eseményt szervezett: gyűléseket, meneteket, tüntetéseket, amelyeket többnyire valamilyen történelmi évfordulóra időzített, vagy egy rakás „tematikus” lehetőség közül választotta ki a megfelelő apropót (pl. menetek „a szólásszabadságért”, „a következő generációk jövőjéért”, „a rendőri brutalitás ellen” stb.). Az NO tevékenysége a nemzetiszocialista hagyomány újraéledését szimbolizálja, no meg az európai rasszista mozgalomét, így például vonzódik az árja szépségideálokhoz (a NO retorikáját gyakran hatja át a romaellenesség) és a forradalmi stratégiához – végső soron pedig a liberális-demokratikus rezsimet akarja megbuktatni.

A választók populistá eszközökkel történő megszólítása hatékony módszer. Ezt hosszabb távon remekül illusztrálják a mainstream politikai szereplők, akik e tekintetben afféle kézikönyvet is nyújtanak a szélsőségeseknek. A szélsőséges csoportok arra törekszenek, hogy kitörjenek korábbi elszigeteltségükből, és a nagyközönséget olyan nyilvános események szervezésével szólítsák meg, amelyek érvényre juttatják aggodalmaikat a társadalom adott állapota miatt. Mindmáig meglehetősen óvatosak, amikor nyilvános eseményeken propagálják nézeteiket és javaslataikat. Hajlamosak ilyenkor visszavenni agresszív retorikájukból, és jóval általánosabban fogalmazni, mint amikor egymás között vannak. Ennek a visszafogottságnak két fő

⁵⁵ Elérhető: <http://nepriatelna-demokracie.blogspot.com/2008/02/nrodnodpor-slovensko.html>. Letöltve 2014. 07. 10.

oka van: először is, el akarják kerülni a törvények megsértése miatti esetleges büntetést, másodsor pedig nem akarják elveszíteni potenciális szimpatizánsaikat legradikálisabb követeléseik azonnali hangoztatásával, amelyek lelepleznék a szélsőséges csoportok rendszerellenes természetét, és rávilágítanának a programjuk alkalmazásában rejlő veszélyekre (pl. konfliktusok, erőszak és destabilizáció).

2009 augusztusában szélsőséges és ultranacionalista csoportok nekiláttak átfogóan megfogalmazni programatikus céljaikat egy dokumentumban, amely a *Memorandum prvej ponovembrovej generácie slovenskej mládeže* (A szlovák ifjúság első november utáni nemzedékének memoranduma) címet kapta. A dokumentumot a *Za budúcnosť našich detí* (Gyermekeink jövőjéért) címmel szervezett nyilvános gyűlés résztvevői fogadták el.

A szöveg afféle áltudományos nyelvezettel íródott, olyan ismert szociológusokra és politikatudósokra hivatkozva, mint Jan Keller, Zygmunt Bauman vagy Samuel Huntington, de a hírhedt holokauszttagadó Norman Finkelsteinre is. Jellemző rá a liberális-demokratikus rezsím elutasítása, a piacgazdaság alapelveinek megkérdőjelezése, a történeti revizionizmus, az Amerika-ellenesség, a kisebbségellenes érzések, az antiszemitizmus, miközben a szöveg látványosan hitet tesz a pánszlávizmus és a keresztény gyökerek mellett.

A 17 részből álló *Memorandum* szerint, amelyet a szélsőséges Új Szabad Szlovákia, az ultranacionalista Szlovák Újjáéledés Mozgalom és a *Matica slovenská* košicei ifjúsági szervezetének képviselői írtak alá, az 1989 novemberi „bársonyos forradalom” nem jelentett valódi változást a társadalom fejlődésében, és csupán legitímálta azt, ami utána következett: „a nemzet és a tisztességes emberek kirablását”, a társadalom vagyonának és erőforrásainak újraosztását Csehszlovákia Kommunista Pártjának vezetői között, miközben a politikai intézmények vezetésében nem állt be semmiféle „ideológiai, morális vagy személyi” változás.⁵⁶

⁵⁶ Memorandum prvej ponovembrovej generácie slovenskej mládeže. Elfogadták Nové Zámkyban, 2009. augusztus 25-én.

A dokumentum „bolsevik mítoszokként” elítéli a kormány hivatalos, antifasiszta interpretációját a második világháború alatti szlovákiai eseményekről (vagyis a szlovák államról és a szlovák nemzeti felkelésről). Rámutat az olyan koncepciók állítólagos félreértelmezésére, mint a nacionalizmus, a szélsőségeség, a terrorizmus, az antiszemitizmus és az idegengyűlölet, és kifejezi aggodalmait amiatt, hogy „az euro-atlanti térségben új totalitárius rezsimek alakulnak ki”. A szöveg szerzői felhívják a figyelmet „a multikulturalizmus káros hatásaira”, és ki nyilvánítják: készek rá, hogy „megvédjék, fenntartsák és az új nemzedékeknek átadják azt a kulturális és spirituális örökséget, amely nem csupán szláv eredetünkhöz kapcsolódik, de sajátos kelet-európai kulturális és történelmi fejlődésünkhöz is.”

Következtetések

A radikális nacionalizmus és a jobboldali szélsőségeség politikai jelentősége Szlovákiában számos faktoron múlik.

Makroszociális szinten ezek a következők: a társadalom állapota, annak hatása, hogy milyen következményei voltak az állami tulajdonon alapuló rezsimből a liberális demokráciába és a szabad piacgazdaságba való átmenetnek, vagyis általában véve az átmenet sikerei csökkentik a radikális nacionalizmus és a szélsőjobboldali politikai formációk mozgásterét, míg a kudarcok kedveznek nekik.

Szociokulturális szinten a radikális nacionalisták és a jobboldali szélsőségesek tökélet kovácsolhatnak a lakosság politikai kultúrájának és értékválasztásainak megörökölt és továbbra is fennálló egyes jellemzőiből (mint például az autoriter módszerekhez, a nacionalizmushoz, a paternalizmushoz való vonzódás, az etnikai, vallási és kulturális sokszínűséggel szembeni bizalmatlanság stb.).

Sok más országhoz hasonlóan a jobboldali szélsőségeség Szlovákiában is lényegét tekintve rendszerellenes – antidemokratikus, antiliberális, gyűlöli az ellenfeleit, erőszakos és közvetlen veszélyt jelent a népesség egyes csoportjaira (etnikai, faji és felekezeti kisebbségekre, alternatív szubkultúrák követőire,

antirasszistákra, antifasisztákra) nézve. Mivel még marginális politikai erőt jelentenek, a jobboldali szélsőségesek társadalmilag elfogadható „patriotizmust” imitálva igyekeznek beszivárogni a mainstream politikába.

A jobboldali szélsőségesekkel ellentétben a szlovákiai radikális nacionalisták nem rendszerellenesek, mivel nem rombolják közvetlenül a liberális-demokratikus rezsim alapjait, inkább abban reménykednek, hogy integrálódhatnak. Ugyanakkor a két irányzat követőinek krédói között vannak hasonlóságok: az etnikailag meghatározott nemzetállam egyértelmű támogatása, a polgári alapú állam, illetve a polgári alapú politikai nemzet elutasítása, az etnikai és vallási kisebbségekkel szembeni ellenségesség, a kulturális izolacionizmus, a Nyugattal szembeni gyanakvás vagy nyílt bizalmatlanság, az olyan politikák elutasítása, amelyek a társadalmat nyitottabbá tennék a külvilág felé, emellett pedig az erőskezű kormányzás, illetve a történelmi revizionizmus iránti rokonszenv.